

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

1 MART 1958 — 75 Kuruş — Cilt VIII

Sayı: 95

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

BÜTÇE MÜZAKERELERİ 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Başbakanın İtirafı; Bir Kanun ve Lâiklik; Bir Tekzip (Bütçe Komisyonunda Bayındırlık Bütçesi); Plân-lama Tartışmaları; Savunma Bütçesi; Dışişleri Bütçesi; Araplar Birleşiyor 3-7
"Fanatizmin Çeşitleri" Üstüne ...

Ö. SAKIP 8

İNCELEMELER :

Türk Hukukunda Yabancı İle Evlenme Doç. Dr. HİERİ FİŞEK 9
Eksik Kalmış Kitaplar

Mümtaz SOYSAL 12

Türkiye'de Sanayileşme ve Yatırım Meseleleri : II. Sanayi mi - Ziraat mi? Doç. Dr. ZEYYAT HATİBOĞLU 14

Köy Odaları HARMANDALIOĞLU 15

OKURLARIN FORUMU :

Hukuk Devleti Özlemi (M. Vasıf Ersoy); Üniversitenin Başına Gelenler (Dr. F. Alp KİREÇ); Babamın Arkadaşları (Saffet Şav) 17-19

NE DİYORLAR :

Menderes'in Zamana Güvenip Oynadığı Kumar ... The Reporter'den 19

KÜLTÜR ve SANAT :

Batı Sahnesinde Türkler I.

OPERA Metin AND 21

Övülme Alışkanlığı ... A. TURGUT 22

Yazar - Okurun Defteri :

Sözden, Dilden Bilge KARASU 23
Kültür Dünyasından Haberler 24

Bütçe Müzakereleri

Bu yılki bütçe müzakereleri, hakiki bir bütçe müzakeresinden ziyade, Ana Muhalefet Partisi ile D.P. arasında siyasi mahiyeti galip bir mücadele şeklini almıştır. D.P., bu müzakereleri, Ana Muhalefet Partisini, hattâ maddeten sindirmek için bir vesile olarak telâkki etmiş; buna mukabil, C.H.P., bir yandan sindirme manevralarına karşı koymuş ve - son iç tüzük tâdillerinin soru müessesesinin imkânlarını geniş ölçüde tahdit etmesi karşısında - bu müza-

kerelerden istifade ederek, hakikatleri Millete duyurmaya gayret etmiştir.

Demokratik Islâhat

Bu yıl bütçe müzakerelerinin temelini, iktisadi meseleler değil, fakat rejim meseleleri teşkil etmiştir. Bu konuda, C.H.P., Seçim Kanununun ve onun tatbikatının mahzurlarına devamlı surette dikkati çekmiş, demokratik prensiplere aykırı bütün

mevzuatın değiştirilmesini şiddetle talep etmiş, ve, Muhalefetin, Milletin ekseriyetini temsil etmekte olduğunu, İktidardan bu noktada hiçbir itirazla karşılanmaksızın savunmuştur. C.H.P. bu temelden hareket ederek, kanunî iktidarı temsil etmekten fazla bir iddiaya sahip olamayacak olan D.P. nin, en kısa bir zaman zarfında mevcut aksaklıkları gidermesi ve Millet çoğunluğunun reylerinin haiz olması gereken tesirliliği kanunen de tanınması lüzumu üzerinde durmuştur.

"27 Yıl"

C.H.P. nin bu - inkâr kabul etmez derecede - kuvvetli tezi, D.P. tarafından, ancak, eski devrin hatıralarıyla karşılanmak istenmiştir. D.P. hatipleri "27 yıl" teranesini, bu müzakerelerde olduğu kadar, belki hiçbir vakit kullanmamışlardır.

Şunu hemen belirtelim ki bu 27 yıl teranesi, bu Derginin daima temsil etmeğe çalıştığı Atatürk İnkılâplarının, Atatürk zihniyetinin ve hattâ Atatürk sevgisinin mahkûm edilmesi niyetini ifade etmese bile, hiç şüphe yok ki ilk götüreceği mantıkî tedai bundan başka bir şey olamaz. Memleketimizde, Serbest Fırka'nın kapanmasından sonra, bir Tek Parti devrinin 1945 yılına kadar sürmüş olduğunu herkes bilmektedir. Ancak, bugün siyaset ilmi konusunda en yetkili ve tarafsız yabancı müellifler (1), bu Tek Parti'yi, faşist ve komünist diktatörlüklerden tamamen ayırmışlar, ve bu devri, memlekette demokrasinin temellerini çökertme gayretinin değil, fakat bil'akis, memleketi demokrasinin ana prensiplerine alıştırtma, ve, demokratik rejim bütün icablarıyla memlekette kurulduğu zaman, bu icabların, - bizzat demokrasinin bir neticesi olduğu - Batı Medeniyetinin diğer icablarını yok etmemesini sağlama gayretinin devri olarak görmüşlerdir. Hakikatte, feyzini, Tanzimat'tan sonra başlayan büyük hürriyet cereyanımızdan ve onun menşei olan Fransız İhtilâlî'nin derslerinden alan Atatürk, bir gün Türkiye'de radikalizmin kurucusu olarak anılacaktır. Büyük Fransız radikalî müteveffa Edouard Herriot'nun muhtelif yazılarında ifâde ettiği bu hakikati bizzat Başbakan Adnan Menderes dahi, gerek Atatürk, gerek İnönü için ifâde etmiştir (2).

Bugün ise, her makûl Türk vatandaşınının, 1950 nin hürriyetlerini, 1958 in hürriyetsizliklerine tercih edeceği âkişârdır. Elbette ki, cemiyetin zihni temelini Batılılaştırmak için, Tek Parti metodlarını kullanmak zorunda kalmış bir siyasî hareket bu metodlardan kendisini kolaylıkla kurtaramayacaktı. Bu bir oluş, bir kendi kendisini bulma vetiresinin tabii icablarındandı. Ve hattâ, bu oluşun C.H.P. içersinde vukubulabilmesi, bir dereceye kadar, D.P. nin temsil ettiği tepkinin o zaman doğmasına bağlıydı. Ancak, meselelere, hislerin ve kırgınlıkların değil, fakat, tarihin perspektifinden baktığımız zaman, C.H.P. nin 1945 den 1948 sonuna ka-

dar nisbeten kısa bir devre içinde bu oluş ve kendi kendini bulma buhranını esas itibariyle atlatmış ve doğru istikamete yönelmiş olduğu görülür.

Bu itibarla, bugün hakikat olan birşey varsa o da, C.H.P. nin, Atatürk'ün gösterdiği hedef üzerinde olduğudur. Herhalde, Atatürk'ün icraatını dahi inkâra kalkışan bir siyasî teşekkülün bugün onun izinde olduğunu söylemek, Atatürk ve İnönü devirleri arasında sun'î bir tefrik yapmak isteyenlere rağmen, halk o yunda tutacak ciddi bir fikir değildir. D.P. nin bu gibi demagojik delillerle değil, fakat, Millet'in arzusunu tatmin yoluna girmekle, kendi istikbâlini kurtarmak imkânını bulabileceği de açıktır.

Din Propagandası

D.P. nin bu Bütçe Müzakerelerinde başvurduğu diğer bir taktik de C.H.P. yi devamlı surette, din aleyhtarlığıyla ithama kalkışmasıdır. Son seçimler, halkımızın bu delile, eskisinden çok daha az iltifat etmekte olduğunu açıkça gösterdiği için, D.P. nin bu yola sapması kendisine artan bir faide sağlayamayacaktır. Bil'akis bu tarz münakaşalar aslâ memleketin menfaatine değildir. Lâiklik umdesine bağlı kalmak, bugün her zamanki kadar büyük bir zaruretler. C.H.P. zamanında kimsenin diniyle ve ibadetiyle Devlet meşgul olmuş ve ona mâni olmuş değildir. Ancak, modern bir Devlet yaratmak isteyen bir siyasî hareketin, her işi bırakıp memlekette dinî meseleleri ön plâna alması, bugün Tunus'ta Burgiba'nın, Mısır'da Nâsır'ın bile yapmadığı bir işittir. Bu itibarla, din propagandasının tesirlerinden fazlasıyla çekinen bazı münferit C.H.P. milletvekillerinin, C. H.P. nin dine hürmetkâr olduğunu isbat etmenin en iyi çaresinin lâiklik prensibinin icablarına sıkı sıkıya bağlı kalmak olduğunu unutmamaları lâzımdır.

Umum, olarak denebilir ki iki büyük siyasî kuvvetin karşılıklı münasebetleri bakımından, D.P. Muhalefeti sindirmeye maddeten ve manen aslâ muvaffak olamamıştır. Muhalefetten kurtulma teşebbüsü müessif fizikî gayretlerle bile netice vermemiş ve Muhalefet rejim dâvalarını büyük başarıyla savunmaya muvaffak olmuştur.

İktisadî Meseleler

Bütçe müzakereleri, ayrıca, İktidarın, iktisadî gidisinde büyük bir değişiklik yapmak istemediğini gös-

termiştir. 1958 bütçesi, enflasyonun devam ettiği bu devrede bu cereyanı besleyecek olan yeni bir açık getirecek bir bütçedir. Bundan başka, Hükümet, Bütçe Komisyonundaki D.P. li çoğunluğun bazı çekingen itirazlarını bile karşılamak niyetinde gözükmemiştir. Gerçekten, Bütçe Komisyonu Raporunda, enflasyoncu temayüllerin devamı, tedbir alınmasını gerektirecek bir vakia olarak gösterilmekte ve bilhassa hususî sanayi sektöründeki kapasite altında çalışma durumuna işaret edilmektedir. Bu tenkid ve ikazlara mukabil, Hükümet, Programındaki vaadlere rağmen, ne iktisadî devlet teşekküllerinin açıklarının bütçeden finanse edilmesi, ne kredilerin kısılması ve banka sistemimizle kredi mekanizmamızın ıslahı, ne de yatırım ve ithalât önceliklerini haiz ciddi bir iktisadî plân ve programın meydana konacağı hususunda en ufak bir işaret dahi vermemiştir. Bugüne kadarki tek umumî ve muğlak mahiyetteki müsbet vaad, ziraî gelirlerin vergilendirileceği vaadidir. Bunun yanında, Hükümet, bütçenin daha fazla açıkla kapanmasını intaç edecek bir yola gitmekten iradî olarak kaçındığını sanmaktan başka bir şey yapmış değildir.

Muhalefet ise, bütçe açıklarının ortaya konması, bütçede yapılacak hizmetlerin reel hacminin artış hızının azalması, iktisadî devlet teşekküllerinin açıklarının finansman şekli, fiyat hareketleri ve fiyat artışlarının Millî Korunma mevzuatıyla durdurulmasının kabil olamayacağı, emisyon hacminin genişlemesinin sebepleri ve mahzurları, dış ticaret hacmimizin azalması, dış ticaretimizin EPU ve dolar mintakaları dışına kayması, dış ticaretimiz üzerindeki borç yükünün artması, dış tediyeler, millî gelir artış hızındaki duraklama, ziraî istihsaldeki randıman azalışı, sınaî istihsalde kapasitenin altında çalışma durumu ve yatırımlarda öncelik esaslarına uygun hareket edilmemesi konularında başarılı tahliller yapmıştır.

Bununla beraber, C.H.P. nin bütçe tenkidlerinde bazı bakımlardan daha ileri bir seviyeye erişmesi lüzumu da vardır. Gerçekten, C.H.P. sözcüleri, yatırımların millî gelirimiz içinde tuttuğu payın İktidarın iddia ettiği gibi efsanevî bir mahiyet arzemediğini daha ilmi tahlil ve mukayeseler yapmak suretiyle gösterebilirlerdi; bunun gibi, enflasyonun belli başlı kaynaklarından biri olan tevzin fonu, deblokaj ve bazı iktisadî

devlet teşekkülleri tarafından yapılan zararına ihracat; yatırım politikasındaki genel muvazenesizlikler; tediye bilânçomuzdaki açıkların kapatılış şekli ve bunun Türk iktisadiyatının gittikçe yabancı yardıma bağlanması neticesini doğurması ve enflasyon açığının ölçülmesi bahislerinde, C.H.P. sözcüleri en modern metodlardan lâykiyle istifade edememişlerdir. Buna mukabil, Hürriyet Partisinin eksper kadrosu, geçen yılki bütçe tenkidini bilhassa bu noktalarda daha fazla tekemmül ettiren bir etüdü yayınlamış bulunmaktadır.

C.H.P. nin, meselelere malî açıdan çok, iktisadî açıdan bakan aynı seviyede bir tenkidi meydana getirebilecek elemanlardan mahrum olduğunu sanmıyoruz. Ancak, bunun için, bu partinin, Araştırma Merkezini bir an evvel çalıştırması zarureti ortadadır.

Muhalefet saflarında öteden beri ve her partide görülen bir zaaf da milletvekillerinin münferit müdahalelerinin, her zaman, Grup sözcülerinin telkin ettikleri politikaya uygun olmayışıdır. Bunu Muhalefet Milletvekilleri tarafından yapılan yeni

masraf tekliflerinde görmek mümkündür. Her ne kadar, yeni masraf tekliflerinin masraf bütçesinin genel seviyesini arttırmak maksadiyle yapıldığı muhakkak surette ileri sürülemezse de, siyasî maksatlarla masraf tekliflerinde bulunmanın doğru olmadığı da açıktır. C.H.P. Grubunda bu konuda, gelecek defa, daha ciddi bir disiplinin tesisinde zaruret vardır.

(1) Mavrice Duverger - Les Partis Politiques.

(2) B.M.M. Zabıt Ceridesi, 47 nci İnikat, 26 Şubat 1957.

Onbeş Günün Notları

Başbakanın İtirafı

Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grubunun dış siyaset üzerine yayınladığı tebliğde, rejim meselelerimizle dış siyaset arasındaki bağlantıya da isabetli bir şekilde temas edilmekteydi. Bu isabeti Başbakan da sezmiş olmalı ki, Bursa'da bir Demokrat Parti Kongresinde, C.H.P. Meclis Grubunun dış siyaset tebliğine verdiği cevapta rejim meselelerinden de uzun uzadıya bahsetmek ihtiyacını duymuştur.

Bu arada Başbakan ilgi çekici bazı itiraflarda bulunmuştur.

Meselâ, son yıllarda Demokrat Parti iktidarının rejimle ilgili olarak aldığı antidemokratik tedbirlerin «vatan hayrına» sayılamayacağını açıklamış, ancak iktidarı bu tedbirlere muhalefetin zorladığını ileri sürmüştür. Muhalefetin çalışabilmesini, görüşlerini yayabilmesini güçleştirici anti-demokratik tedbirler almağa iktidarı zorlama ihtiyacını duyacak kadar mazoşist bir muhalefet tasavvur olunamayacağına, muhalefet bakımından böyle bir zorlama tabiat-ı eşyaya aykırı olacağına göre, Başbakanın, «vatan hayrına» sayılamayacak tedbirler alındığına dair itiraf pek yerinde olmakla beraber, ileri sürdüğü mâzereti ciddiye almak imkânsızdır.

Başbakan bu konuda sözlerine şunları ilâve ediyor:

«Demokrat Parti, kuruluşunun teme-

lini teşkil eden prensiplerden aslâ uzaklaşacak değildir... muhalefet ne derece zorlama politikası takibederse etsin çıkarılmak istenen hâdiseler karşısında tedbirlerin hududunu aşmak gâflerini göstermiyecektir.»

Bu cümlelerden anlaşıldığına göre, Başbakan nazarında Demokrat Parti için «gaflet» ölçüsü, Demokrat Partinin, kendi «kuruluşunun temelini teşkil eden prensiplerden uzaklaşması»dır. Demokrat Partinin bu prensiplerden ne kadar uzaklaştığını ise, partinin 4 kurucusundan biri başta olmak üzere, kuruluş yıllarındanberi D.P. saflarında canla başla çalışmış, D.P. iktidarına en sorumlu mevkilerden bâzısında hizmet fırsatını bulmuş bir çok politikacılar da itiraf etmiş, ve kendi siyasî hayatlarını ciddi tehlikeye düşürme tehlikesini bile göze alarak, Demokrat Partiden ayrılmışlardır. Kaldı ki bizzat Başbakan da, Bursa konuşmasında, Demokrat Parti iktidarının aldığı tedbirlerin «vatan hayrına» sayılamayacağını teslim ederek, partisinin, «kuruluşunun temelini teşkil eden prensiplerden» uzaklaştığını zımnen açıklamaktadır.

Bu durumda, Başbakanın kullandığı «gaflet» ölçüsünü, Demokrat Partinin tutumuna, davranışına şimdiden uygulamak için ortada bir engel görmek zordur.

Başbakanın, Bursa konuşmasında,

rejim meseleleriyle ilgili başka bir itirafı ise büsbütün kaygı vericidir. Konuşmanın sonlarında, Başbakan, son seçimlerde C.H.P. nin iktidarı kazanmasına ramak kaldığını hatırlatarak şöyle demektedir:

«O seçim gecesini Allah bir daha göstermesin, Türk Milletini bir taciadan kurtardı»...

Oysa Başbakanın «facia» dediği şey, bir muhalefet partisinin vatandaş oyuyla iktidara gelmesi ihtimalinden ibarettir. Böyle bir ihtimali «facia» sayabilmek için, D.P. Genel Başkanı, partisinin «kuruluşunun temelini teşkil eden prensipler» den, artık bu prensipleri hiç hatırlıyamıyacak kadar uzaklaşmış olmalıdır.

Öte yandan böyle bir itiraf, son genel seçimlerin demokratik ölçülerle normal sayılamıyacak şartlar altında cereyan ettiği kanısını da kuvvetlendirecek, ve baştaki idarenin, seçimleri her ne pahasına olursa olsun kazanmak uğrunda, aslâ tecviz edilemeyecek tedbirlere başvurduğu şüphelerini körükleyecektir. Hele ileride yapılacak seçimlere inanabilmek, Başbakanın bu sözlerinden sonra, çok güçleşmektedir.

Söylevdeki daha acı bir itiraf da, Başbakanın, iktidar değişikliği ihtimalini bir «facia» olarak görmesinde başlıca âmil olan ruh durumunu ortaya sermiş olmaktadır. Başbakan, bu ruh durumunu anlatırken,

«Bunlar Demokrat Parti gibi devri-sâbık yaratmıyacağız demez, gelirlerse kimbilir nasıl gelirler diye de bir endişe vardı» demektedir.

Böyle bir endişe duyan iktidar liderlerinin, kendilerini, iktidardan düştükleri zaman mutlaka hesabı sorulması gerekecek bazı ağır sorumluluklar altında hissettikleri intibamı edinmemek elde değildir.

Başbakanın, dış politika konusunda C.H.P. ye karşı yaptığı ithamların ise hiçbir dayanağı yoktur. Başbakanın söylediğinin aksine, C.H.P., ne orta menzilli balistik stratejik roket rampalarının Türkiye'de kurulmasını reddetmiştir, ne Bağdat Pakti'nin aleyhindedir, ne Sovyet Rusya'dan yardım alınmasına taraftardır, ne Batı bloku ile Demirperde bloku arasında bitarafçılık politikası güdüldüğünü istemektedir, ne de Kıbrıs'ın taksimi tezini beğenmemektedir.

Başbakanın demecinin dış politika-ya ait olan kısmında yer alan bir cümle ise yine bizzat kendisi tarafından açıklansa çok yerinde olur: Başbakan, Filistin meselesiyle Türkiye'nin değil, fakat İngiltere ile Birleşik Amerika'nın ilgilenmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Başbakan'dan sormak lazımdır: O halde, kendisi niçin, Bağdat Pakti imzalanırken Nuri Sait Paşa ile birlikte bir de mektup teatisine girilerek, Filistin konusunda Irak'la işbirliği yapacağımızı taahhüd etmiştir?

Başbakan, bundan başka, Bütçe Komisyonunda Dışişleri Bakanlığı Bütçesi görüşülürken yapılan gizli celsede tutulan zabıtların açıklanabileceğini söylemekle, o celsenin gizli olmasına hiç de lüzum olmadığını kabulleniyor. Kaldı ki eğer Başbakan, Muhalefete ve halkoyuna dış politika hakkında bilgi vermeyi, Bütçe Komisyonunda gizli celse yapmaktan ibaret sanıyorsa, bu konuda da demokratik memleketlerden hayli yeni şeyler ithâl etmemiz gerekecek, demektir.

Bir Kanun ve Lâiklik

Allahı ve Peygamberleri cezaî müeyyideler vasıtasıyla korumak maksadını güden ve bir D.P. li tarafından verilen bir kanun teklifinin müzakeresi esnasında bazı ilgi çekici olaylar cereyan etmiştir.

Din hürriyetine riayetkâr ve lâik her memlekette, meşrû dinî hissiyatı rencide edecek fiiller cezaî müeyyide altına alınmıştır. Ancak, hâlen Ceza Kanunumuzda mevcut müeyyidelerin cemiyetimizin ihtiyaçlarına yetmediğini ciddiyetle iddia etmek de kabil olamaz. Bu itibarla, üstelik Allah'ı fânî kanun-

ların himayesine alan ve Allaha dil uzatmayı Devlet Başkanı ve Hükümet Başkanına dil uzatmanın tâbi olduğu müeyyidelerden daha hafif cezalara lâ-yık gören, lâ-yık veya teokratik, hiçbir Devlet görüşüne sığmayan bir maddeyi de ihtiva eden bu kanun teklifine niçin lüzum görüldüğü anlaşılammaktadır.

Bu kanun teklifinin ilk müzakeresi esnasında C.H.P. Milletvekillerinden Kâmil Boran ile Sırrı Atalay, mâkûl ve güzel konuşmalar yapmışlardır. Bunun yanında D.P. li Sebati Ataman ile Kemal Özçoban'ın yerlerinden yaptıkları müdahaleler de D.P. de bile lâikliğe inanların henüz tükenmediğini göstermek bakımından memnuniyet vericidir.

Üzücü olan nokta, bir C.H.P. Milletvekilinin de, birçok D.P. li Milletvekilinin lâikliğe tamamen aykırı konuşmalarındaki ruha katılan bir konuşma yapmış olmasıdır. Bu zat, mevzuatımızın İslâm Peygamberinden gayri peygamberleri himaye etmemesini talep edecek kadar, gerek lâiklik, gerek din hürriyeti meşhurlarına aykırı bir talep te bulunmuş ve dinî meselelerin hâlinde Menderes'le İnönü'nün işbirliği yapmasını istiyecek kadar garip bir istek ileri sürmüştür.

Lâik Türkiye Cumhuriyetinde, Devlet mekteplerinde din tedrisatı yapılmasına ve Devletin dinî personel yetiştirilmesi ve câmilerin idamesi ve teşkilâtlandırılması gibi meselelerle uğraşmasına cevaz verilmesi, ilerde, lâiklik bütün icaplarıyla tatbik edilmeye başlanıncaya değin, dinî teşekküllerin, Devlet içinde Devlet hâlini almaması endişeyle izah edilebilir. Bu işlerle Devletin meşgûl olmasını, dinî faaliyetler üzerinde, henüz zaruri görülebilecek bir Devlet vesayetinden daha başka şekilde telâkki etmek ve asıl hedefin istikbâlde dinî faaliyetleri Devletten tamamiyle ayırmak olduğunu unutmak çok yanlış olur.

Büyük Millet Meclisinde temsil edilen bütün siyasî partiler, politik mülâhazalarla, zaman zaman, bu konuda kendilerinden beklenen hassasiyeti göstermemişlerdir. Ancak, bu memlekette lâiklik prensibinin bânisi olan C.H.P. den, bu konuda herkesten daha çok dik kat beklemek hakkımızdır. Bu itibarla, bahse konu kanunun ikinci defa müzakere edilmesinden evvel, C.H.P. Meclis-

Grupunun bir prensip kararı almasını ve —memleketimizin içtimâî bünyesi icâbı her siyasî teşekkülde olduğu gibi— kendi arasına karışmış bazı unsurların, asıl umdelerine aykırı temayüllerini disiplin altına alması zarureti ortadadır. C.H.P. Meclis Grupunun, şu veya bu milletvekilinin arzularından veya mahallî seçim kombinezonlarının icablarından çok, Türk aydınının ve Türk gençliğinin temayüllerine kulak verecek bir çoğunluğa sahip olduğuna güvenmek istiyoruz.

Bütçe Komisyonunda Bayındırlık Bütçesi

1 Şubat 1958 tarih ve 93 sayılı Forum dergisinin 4 ncü ve 5 nci sahifelerinde, yukarıdaki başlık tahtında neşredilmiş bulunan yazı nazarı dikkatimizi çekmiştir.

Mezkûr yazıda mevzuubahis hususlar efkârı umumiyeye yanlış aksettirildiğinden bu tavzihi yapmak mecburiyeti hasıl olmuştur.

Barajların maliyetleri hakkında serdetmiş bulunduğunuz mütalâa, mukayese bazını yanlış almış olduğunuzdan, doğru olmaktan uzaktır.

Zira, bir barajın maliyeti kıyasaca aşağıdaki 9 unsurdan müteşekkildir:

1. İdarenin kontrol ve murakabe masrafları.
2. Müşavir mühendislik hizmetleri.
3. Bizzat baraj ve müteferri inşaatın mukavelesinin yüklediği külfetler.
4. Hidro-elektrik techizatın bedeli.
5. Hava hatları ve muhavvile merkezleri inşaatı giderleri.
6. İnşaatı yapmak için lüzumlu inşaat makinalarının ve bunlar için lüzumlu yedek parçaların bedeli.
7. İltisak, irtibat yollarıyla güzergâhı değiştirilen yol ve demiryolları inşaat masrafları.
8. Baraj gerisinde teşekkül edecek olan göl sahasındaki arazi ve köylerle, baraj ve şantiye tesislerinin ve yolların icabettiği istimlâk giderleri.
9. Kredi faizleri.

Yazınızda ayrı iş için çeşitli tahminler olarak cetvel halinde gösterilen ve ecnebi müteahhit lehinde fevkalâde müsait rejim yaratıldığı neticesine vardırıan rakamlar bahsettiğimiz bu unsurların bázılarının terkiibinden teşekkül etmektedir. Nitekim 3 tahminden Su İşleri Umum Müdürünün tahmini, 9 unsurdan bázılarını ve bilhassa üçüncü ve dördüncü kalemlerdeki işleri, bütçe lâyihasındaki tahmin, yine bázı kalemleri ve bütçe komisyonunun tahmini diye verilen ise 9 kalemin heyeti mecmuasını ihtiva etmektedir. İhale bedeli diye bahsedilenler esasen doğru değildir.

Bu hususlar, Bütçe Encümeninde sorulan diğer suallerle birlikte mezkûr encümende cevaplandırılmış ve cevaplar mecmuanızın iddia ettiği gibi tatminkâr olmaktan uzak olmayıp, bilâkis encümen tarafından tatminkâr bulunmuştur.

Hâdiseleri tahlil ederken, yalnız bir taraftan bakmak veya bir sahifenin içinden bir satırı alıp bunu kıymetlendirmek daima yanlış neticelere varmayı intaç etmektedir.

Müteahhit kârlarının maliyet masraflarına muayyen bir yüzdenin ilâvesiyle taayyün ettiği şeklindeki mütalâa da doğru değildir. Zira mukavelenin adı (Maliyet + sâbit kâr) dır. Yani, sâbit kârın dışında herhangi bir tediye mevzuubahis değildir.

Yazınızda yanlış esaslara dayanarak bulunan ve hatâlı olan rakamlarla millete ait paraların sarfına müte-dair hususları örtbas etmek şeklinde ifade edilen netice tamamen sakattır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu; hâdiselere bir taraftan bakmak hatâsından ileri gelmektedir. Çünkü, idarenin millet parasının sarfında tek kuruşa kadar hesabını veren ve hatâları örtbas etmek yerine herşeyi açıklamak yoluna gidilmek prensibiyle encümende, mecmuanızın sahifelerine sığmayacak kadar uzun, müdellel rakamlara dayanan izahatından yazıda hiç faydalanılmadığı aşıkârdır.

Eğer sadece sualleri kıymetlendirmek yerine, soru ve cevaplar birlikte mütalâa edilse idi; başka bir neticeye varılacağı tabii idi.

Şurasını efkârı umumiyeye duyurmak isteriz ki, ne müteahhitlere hakları olmıyan fahiş bir kâr sağlanmış ve ne de yabancı müteahhitlere fevkalâde müsait bir durum yaratılmıştır. Bunlar da encümende rakamlarla izah edil-

miştir.

Encümende verilen izahat içinde, yazınızdaki hususların hepsinin cevabı vardır.

İhale zamanındaki maliyetle bugünkü maliyet arasında bulmuş olduğunuz %300 fark da bir hesap hatâsıdır.

4 barajın maliyetlerinde meydana gelen vâsati artış %33 tür.

Seyhan kredi, faiz ve amortismanlarının 1960 dan itibaren başlaması hakkındaki beyan da doğru değildir.

Faizler, kredinin istimal tarihinden itibaren, amortisman da 1957 senesinden itibaren başlamış bulunmaktadır.

Sulama işlerine gelince; 1950 de tatbikata konulan plânın gerektirdiği meblâğ 5 milyar liradır, plânın gayesi 15-20 seneliktir. Zira, 1950-57 arasında 1.871.400 dönüm arazinin sulanmasını istihdaf eden ihalelere girişilmiş ve bunlardan 434.400 dönümü tamamlanmıştır.

Binaenaleyh, sulama sahasındaki faaliyetleri 15 senelik programla değil, taahhüde girişilmiş miktarlarla mukayese etmek lâzımdır.

Kurutma işlerine gelince, yine taahhüde bağlanmış bulunan miktar 634.250 dönümdür. Bu miktarın 507.250 dönümü 1957 senesi sonunda fiilen idrak edilmiştir.

Esasen, sulama faaliyetleri geniş miktarda barajlarla ilgilidir. Barajlar yapıp su toplanmadıkça su fikdandan dolayı sulama şebekesi yapmak imkânı ve lüzumu yoktur.

Programların gayesi zamanla mütenasip bir yüzde ile ölçülmez. Bu itibarla 1950-57 seneleri arasında girişilmiş olan en genç 1960 senesinde tamamlanacak olan programa göre 1957 sonunda bataklık kurutma işlerinin %20 si değil, %80 i ve sulama işlerinin de %30 u gerçekleşmiş durumdadır.

Esasen 5 milyar liralık bir programın 7 senede geliştirilmesine Millî Bütçemiz müsait değildir.

Devlet Su İşleri Um. Müdürü
Süleyman Demirel

TÜSTAV Plânlama Tartışmaları

Büyük Millet Meclisindeki son bütçe görüşmeleri Demokrat Parti iktidarının plân ve program görüşünü bir de fa daha ortaya koydu. Başbakan'a göre, «devlet bütçesinden yapılacak ya-

tırımlarla iktisadî devlet teşekküllerince yapılacak yatırımlar programa bağlanmıştır. Bunlardan herhangi birinin müstakbel inkişafı hakkında malûmat edinmek isteyenler, ait oldukları daireye müracaat ederek bu inkişaf programlarının birer nüshasını elde edebilirler. Devlet bütçesinden yapılan yatırımların köklerinin mazide, tatbikatının o senenin içinde, temadisinin de ilerdeki senelere sâri bulunması itibariyle, bütçe komisyonunda uzun uzadıya yapılan tetkikler neticesinde bunların bir plân ve programa bağlanmış oldukları keyfiyeti, her türlü şüphe ve tereddütten âzâde bir hakikattir.» (20 Şubat 1958 konuşması).

Bu sözler, iktisadî plânlamanın nazariyesi ve tatbikatiyle uğraşanları, geri kalmış memleketlerin kalkındırılması için yeni usûller bulmağa çalışanları hayretler içerisinde bırakacaktır. Bir defa, artık, üç yıllık, dört yıllık, beş yıllık plânlardan bahsetmeğe lüzum yok, demektir; çünkü her yılın bütçesine bakarak, bir yıl içindeki yatırımların köklerini bulmak, tatbikatını görmek ve gelecek yıllardaki durumlarını sezmek mümkün olacaktır. Bütçe, plân demektir; hem de öyle bir yıllık mütevazi bir plân da değil, kökü mâzide sonu âtidede olan bir plân. Vatandaşlar, bütün uğraşmalarına rağmen, plânın köklerini ve sonlarını bütçenin rakam yığınları arasından çıkaramamışlarsa, yine de tasalanmalarına lüzum yok. Bu takdirde, bir dilekçe ile, meselâ Bayındırlık Bakanlığına müracaat edebilirler: «Bakanlığınızda plân ve programların müstakbel inkişafı hakkında malûmet edinmek istiyorum. Bunlardan birer nüshanın aşağıdaki adresime yollanması saygılarımla rica ederim!»

Başbakanın dedikleri tamamen doğru olabilir ve her Bakanlıkta, her dairede, hiçbir siyasi endişeye kapılmaksızın, bilimsel verilere göre hazırlanmış, uzun incelemelere dayandırılmış te ferruatlı plânlar, programlar bulunabilir. Fakat, acaba bütün bu plânları bir araya getirip birbirleriyle uyuşup uyuşmadıklarına bakan, aralarındaki çatışmaları önliyen, bunların karşılıklı icaplarını yerine getiren, eldeki imkânlara göre ayarlamalar yapan ve sözün kısası bütün meseleleri şümüllü bir şekilde ortaya koyan makam nerededir acaba? Yıllık bütçelerin hazırlanmasıyla meşgul olan Maliye Bakanlığında Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürlüğünün, muhtelif Bakanlıklardan gelen

tasarılar üzerinde böyle şumüllü incelemelere girişebilmesine ve nihayet malî ayarlamalardan daha geniş çapta ayarlamalar yapabilmemesine ne kadrosu müsaittir, ne de vakti. Meselâ, mucayyen bir bölgeye kurulan fabrikalar dolayısıyla, o bölgeye doğru bir nüfus akımı olduğu takdirde, ortaya çıkabilecek okul ve hastahane ihtiyaçları eğitim ve Sağlık Bakanlıkları tarafından tahmini rakamlar halinde bilinmekte ve gereken tedbirler alınmakta mıdır? Türli sahalarda girişilen kalkınma hareketlerinin birbirleri üzerindeki etkileri kesin bir şekilde belirtilmiş, bunlar arasında âhenk sağlanmağa çalışılmış mıdır? Bütün bunların Maliye Bakanlığındaki bir Genel Müdürlükte yapılabildiğine inanmak için çok saf olmak lâzım. Kaldı ki, genel muvazenenin dışında, murakabeleri ve idareleri bakımından çeşitli Bakanlıklara bağlanmış iktisadî devlet teşekkülleri var. Başbakanlık Umumî Murakabe Heyeti'nin ve İktisadî Devlet Teşekkülleri Genel Kurulunun, bu gibi âhenkleştirme ve plânlama faaliyetlerine ne zaman, ne de imkân bulabildikleri şimdiye kadarki tabiiyetten açıkça anlaşılmalıdır. O halde, millet paralarının türlü ayarsızlıklar yüzünden heder olmasını önleyecek, bütün imkânları güdülen hedeflere gören verimli bir şekilde bir araya getirecek ve yatırımlardan âzami fayda elde edilmesini sağlayacak kurul nerede?

Başbakan her şeyin olduğu gibi bunun da cevabını bulmuştur: Bütçe Komisyonu. Öbür memleketlerin yıllarca süren uğraşmalardan sonra en elverişli şeklini bulmağa çalıştıkları, üzerinde bilimsel tartışmaların sürüp gittiği plânlama kurulu meselesini biz herkesden önce halletmişiz de haberimiz yokmuş. Tartışmaları daha çok siyasî mahiyette olan, çalışma günlerinin sayılı olması yüzünden incelemelerinin derinlere inmesine aslâ imkân olmayan bu komisyon, demek ki, devlet yatırımları üzerinde «uzun uzadıya tetkikler yapmakta» ve millet paralarının verimli bir şekilde sarfı için «bunları bir plân ve programa bağlamaktadır»!

Başbakan, Türkiye'de özel teşebbüs sahasını da içine alacak şekilde şumüllü bir iktisadî plânlamaya lüzum veya imkân olmadığını göstermek için, Barker raporundan pasajlar okumuştur. Fakat, Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasınınca 1949 da gönderilen ve hazırladığı rapor 1951 de yayınlanan Barker misyonu tarafından, hiç ol-

mazsa devlet yatırımlarının koordinasyonu için, ileri sürülen tavsiyelerden hiç bahsetmemiştir. Gerçekten, aynı raporun 53. sayfasında, «uzun vâdeli ve verimli iktisadî gelişme programlarının hazırlanması için Başbakana verilmesi gereken yetkiler» den bahsedilmekte, iktisadî koordinasyonla uğraşacak bir Başbakan yardımcılığının kurulması teklif edilmekte ve Başbakanlıkta meydana getirilecek bir «İktisadî Koordinasyon Dairesi» nin ne derece faydalı olacağı anlatılmaktadır. Bunlar, Türkiye'de şumüllü iktisadî plânlamanın lüzumuna ve imkânına inanmayan bir heyetin tavsiyeleri..

İktisadî plânlamanın şumüllü ve muhtevası yanında, bu plânlamayı gerçekleştirecek kurumların ve siyasî mekanizmanın kurulması meselesi, üzerinde önemle durulacak bir meseledir. İktisadî plânlamaya taraftar olan siyasî partiler, şimdiden bu konudaki hazırlıklarını tamamlamalı, iş başına geldikleri zaman geçirecekleri acemilik devresini mümkün olduğu kadar kısaltmağa bakmalıdırlar. Bu bakımdan, son bütçe görüşmeleri sırasında, Halk Partisi hatiplerinden Gülek'in, «Bakanlıkların tesirlerinden uzak, memleketin iktisadiyatını yukarıdan, yüksekte gören bir millî plân dairesi» nden bahseden sözleri, siyasî partilerin plânlama mekanizmaları üzerinde düşünmeğe başladıklarını gösteren bir işaret sayılmalıdır.

Savunma Bütçesi

Savunma bütçemizin müzakeresi esnasında en ilgi çekici konuşmayı muhalefet sözcüsü yapmıştır. Ancak, bu konuşmadaki ilgi çekici noktalar da pek mahduttur. Hakikaten, C.H.P. sözcüsü sadece subayların istifaları ve assubay sıkıntısı konularında önemlice sözler söylemiştir.

Bunun dışında, atomik harbin icapları karşısında Silâhlı Kuvvetlerimizin yeniden teşkilâtlandırılması, savunma hizmetlerinde reel bakımdan müşahede edilen azalmalar ve sivil savunma gibi konulara hiç temas edilmemiştir.

Halbuki, savunma gayretlerimizin iktisadî tesirleri, iktisadî istikrar politikasını savunan bir parti için önemle üzerinde durulmaya değer meselelerdir. Atomik harbin icapları arasında, bütün

Kuvvetlerde birlik kadro ve kuruluşlarının tādili, birliklerin sayısının azaltılması ve daha küçük, fakat daha vurucu birliklerin kullanılması, lojistik hizmetlerle hava savunma hizmetlerinin ıslahı gibi konular vardır. Bu meseleleri hâletmeden evvel, savunma hizmetlerinin ıslahı gibi konular vardır. Bu meselelerden önce, savunma masraflarının reel hacminin hangi seviye üzerinde tutulması gerektiği konusunda, iktisadî tesirleri çok büyük olacak bir karar vermek lâzımdır. Bütün bu meselelerin ise, sadece askerlerin hâlledebileceği meselelerden olmadığı açıktır.

Sırf bu misâl bile, C.H.P. Grupunda, bundan böyle daha ilmi ve daha sıkı bir işbirliğinin tesisi lüzumunu ortaya koymaktadır.

Dışişleri Bütçesi

Dışişleri Bakanlığı bütçesi üzerindeki müzakereler, bu konudaki bilgileri bize pek az şey katmıştır.

Bu vesileyle, evvelâ, Dışişleri Bütçesi üzerinde yapılan müzakerelerin ciddi bir umumî müzakere mahiyetini alamamış olduğuna işaret edelim. Muhalefet sözcüsüne, nutkunun tamamını bir defaya mahsus olmak üzere zaman tahdidine tâbi olmaksızın okumak imkânının verilmesi, yeter sayılamaz. Zira, Bakan, bu nutka istediği kadar ve istediği uzunlukta cevaplar vermek imkânını bulduğu hâlde, Muhalefet sözcüsü tekrar kürsüye çıkmak imkânına sahip olamamıştır.

Dikkatimizi çeken bir nokta da, Dışişleri Bakanının, bu müzakereler esnasında, en ziyade polemik yapan, Muhalefete karşı en fazla demagojik ve ithamkâr bir lisan kullanan Bakanlardan oluşudur. Parlâmentoda nüktedan ve rahat bir müzakereci olamayışının yanı sıra, Bakanın sert hareketleri, milletlerarası münasebetlerimizin idaresi bakımından da endişeyle karşılanacak bir ruh hâletini ifâde eder.

Füzeler Meselesi

Dışişleri Bakanı, beyanatı esnasında, füzelerin alınmasıyla kullanılması arasında bir tefrik yapmıştır. Bakan, İngiltere ve Birleşik Amerika'yı misâl göstermek suretiyle, füzelerin alınma-

sına müteallik andlaşmanın Meclisin tasdikine sunulmayabileceğini göstermek istemiştir. Anayasa sistemleri bizimkinden tamamıyla farklı memleketlerden misâl getirmenin hiç de iknâ edici olmayacağı açıktır. Zira, Türk Anayasası her türlü milletlerarası anlaşmanın Meclisin tasdiki olmaksızın yürürlüğe giremeyeceğini tam bir açıklıkla ifade etmektedir. Kaldı ki Bakan, Türkiye'nin, bu konuda, diğer Müttefiklerine nazaran farklı bir muamele görmeyeceğini de söylemek istemiştir. Bunun böyle olup olmadığının kontrolünün de Meclise ait olması icabettiği siyasi bir bedahettir.

Füzelerin kullanılması bahsinde, Bakanın verdiği tek teminat, harp ilânı yetkisinin Büyük Millet Meclisine ait olduğunu tekrarlamaktan ibaret kalmıştır. Bundan tabii birşey olamaz. Ancak, böyle bir teminatın verilmesi, bu konudaki andlaşmada, füzelerin atılmasının Türk ve Amerikan Hükümetlerinin müşterek kararıyla olacağına dair bir hükmün yer almasını muhakkak surette gerektirmez. Gerçekten, rampaları idare eden Amerikan Komutanı roketlerin atılmasını emredebilir ve bu suretle hâsıl olacak emrivâkii, Türkiye Büyük Millet Meclisi harp ilânı kararında kabûllenmek zorunda kalabilir; bu rampalardaki personelin, hiç değilse uzun bir zaman için Türk olmayacağını düşünürsek, bu ihtimalin hukuk bakımından mevcut olduğunu kabul etmek zorundayız. Bir Sovyet tecavüzüne karşı Birleşik Amerika'nın yanında harbe iştirâkimiz siyaseten üzerinde en ufak bir anlaşmazlık olamayacak bir husustur. Lâkin, hukukî yetkiler bakımından da andlaşmanın hükümlerine haklarına sahip bir devletin durumuna uygun olması lâzımdır.

Ortadoğu Politikası.

Bakanın beyanları bu konuda tenakuzlarla doludur. Bakan, bir yandan Bağdat Paktı'nın münhasıran kuzeyden gelen tehlikeye müteveccih olduğunu söylemiş; diğer yandan da, Orta Doğudaki meselelerin, bu arada Filistin meselesinin, beynelmilel komünizmin bu bölgeye sızması neticesini doğurduğunu ifade ederek, Bağdat Paktı'nın İsrail'e karşı tevcih edilmesi gayretlerini doğrulayan bir eda takınmıştır. Bunun gibi, mensup olduğu Hükümetin Başkanının, Başkan Nâsır'la zaman zaman pek şiddetli kavgalara giriştiğini

bilmezlikten gelen Bakan, bu sefer Başkan Nâsır'dan pek iltifatkâr bir lisanla bahsetmek lüzumunu duymuş; lâkin, Birleşik Arap Cumhuriyetini niçin hâlâ tanımadığımızı izah dahi etmemiştir.

Balkan Paktı.

Bu konuda Bakanın yaptığı beyanlar, Balkan Paktının pek acınacak bir hâlde olduğunu bir kere daha teyid etmiştir. Muhalefet de bu bahiste kabahatin büyüğünün Yunanistan'a ait olduğunu kabûl etmektedir. Ancak, Bakanın, Balkan Paktı'na giren bir Yugoslavya'nın ilerde NATO'ya da iltihakını beklemiş oldukları yolundaki sözleri, Muhalefetin, Hükümetin bu konuda uzağı göremediği yolundaki isnadının doğruluğunu göstermekten başka bir işe yaramamıştır. Kaldı ki Hükümetin, uzağı göremediğini anladıktan sonra, Yugoslavya'yı faydasız yere azarlama kalkıştığını Bakan tamamıyla unutmuş gibidir.

Muhalefetin Tutumu.

Muhalefet sözcüsü, C. H. P. Meclis Grubunun geçen sayımızda tahlil ettiğimiz tebliği daîresinde tenkidler yapmıştır. Muhalefet sözcüsünün tenkidleri esnasında vardığı hükümlerle mutabık olmamak imkânsızdır.

Ancak, Muhalefet sözcüsü, nutkunda, fazla felsefî ve umumî kalmış ve doğru bâzı nihai hükümleri ifade etmekten ileriye geçememiştir. Halbuki, bu nutkun daha teknik bir şekilde hazırlanması ve Bakanın yapacağı polemiklerin önceden kestirilmek suretiyle, bâzı beynelmilel metinlerin tahliline girilerek Hükümeti istenilen noktaya getirmek mümkün olurdu. Meselâ, Dışişleri Bakanı nutkunun bir yerinde, Arap Devletlerinin İsrail'i ortadan kaldırmak istemediklerini; fakat, sadece Birleşmiş Milletler kararlarının tatbikini istediklerini söylemiştir. Eğer Muhalefet sözcüsü, nutkunda, Arap Devletlerinin gayesinin İsrail'i kurban etmek olduğunu söylemekle iktifa etmeyip, nihai gayenin teşrihi bakımından doğru olan bu görüşün yanında, bazı Arap Devletlerinin Irak gibi ekser zaman 1947 taksim plânının tatbikini istediklerini, bazıların ise Suudî Arabistan gibi her zaman İsrail'in ortadan kaldırılmasını talebettiklerini belirtseydi, tartışmaları daha müsbet bir safha-

ya sokmak ve D.P. nin polemiklerinin tesirini yoketmek kabil olabilirdi.

Araplar Birleşiyorlar

Mısır - Suriye Birliğinden sonra iki Haşimî Kırâlı'nın idaresindeki Ürdün ile Irak da birleştiler.

Bugün bütün dünyanın uğraştığı en mühim mesele bu birliklerden hangisinin istikbâlde yaşamaya muvaffak olacağıdır.

Bizim bu soruya vereceğimiz cevap gayet kesindir. Mısır - Suriye Birliğinin temsil ettiği cereyan Arap kütleleri için de hakikî ve samimî duygularla karşılanmış; diğeri ise hakikî bir milliyetçilik cereyanının meyvesi olmaktan ziyade, şahsî bir takım menfaatlerin korunma tedbiri olarak görülmüştür. Bu itibarla, Irak ve Ürdün, bugünkü idarecilerinin elinde kaldıkça Arap Konfederasyonunun yaşama kudretini haiz olabileceğini biz sanmıyoruz.

Bu mesele, Batı câmiasının önüne yeni bir mesele daha çıkarmaktadır. Bu durumda yani eğer bir gün Irak ve Ürdün de şu veya bu şekilde Mısır - Suriye Birliğine iltihak ederlerse Bağdat Paktının hâli ne olacaktır?

Bağdat Paktının, ona yaklaşmak istiyen bir Kırâlı'nın idaresinde olmasına rağmen, bizzat Ürdün'de ne kadar sevimsiz olduğu, yeni Konfederasyon içinde diplomasisini Irak'la birleştirmiş olan Ürdün'ün Bağdat Paktına dahil olmaması gibi, ancak devletler hukukunun iptidai hâli sayesinde ortaya konabilen bir acayıplıktan da iyice anlaşılabilir. Buna rağmen, Irak'ın bir gün bu Paktı terketmesi, Batı için bir prestij darbesi olacaktır. Bu prestij darbesini önlemek için, Irak halkına, Kahire ve Şam'dan, bilhassa iktisadî konularda, farklı menfaatleri olduğunu anlatmakta fayda vardır. Ancak, şunu da ilâve edelim ki bunu anlatmak için, Nâsır ve arkadaşlarına kötü muamele etmekte de hiçbir mânâ yoktur. Kaldı ki Arap milletlerinin bir kısmı üzerinde sömürge idaresi devam ettikçe, Irak halkına, Mısır ve Suriye'den farklı iktisadî menfaatleri olduğunu anlatma gayreti de hiçbir semere vermeyecektir.

Görülüyor ki Irak'ın bir gün Bağdat Paktına yüz çevirmesini önlemenin çaresi, Batı Devletlerinin Arap milletlerine karşı politikalarını tam bir cesaretle gözden geçirebilmelerine bağlı-

dır. Bu, radikal ve samimî surette yapıldığı takdirde ise, pek muhtemeldir ki Nâsır bile Batı'nın yanında yer almakta hiçbir mahzur görmeyecektir.

Ancak, Nâsır'ın da bunu kolaylaştırması lüzumu vardır. Sudan ile arasında mevcut bir sınır anlaşmazlığını halletmek için silâhlî müshahaleye girişmekten çekinmesi, Nâsır'ın bu konuda daha makûl olacağına, ancak, ilk ve kâfi olmyan bir işarettir.

Diğer taraftan, Tunus'taki Fransız siyasetinin şahikası (1) Şakit Sidi Yusuf'un bombalanması tarzında bir intihar hareketinde kendini göstermiştir. Fransa, Mağrip meselelerinin hâllinde hâlâ bu kadar anlayışsız bir yol tuttuğu ve bilhassa Birleşik Amerika bu ko-

nuda hâlâ Fransa'yı idare lüzumuna inandığı müddetçe, bütün bir Ortadoğu nun Batı aleyhinde vaziyet alması hiçbir zaman önlenemeyecektir.

Irak'ın Bağdat Paktından çıkmasını önlemek; Fas ve Tunus'u, Cezayir'le birlikte Fransa'nın dâhil olacağı bir Konfederasyon içinde ve NATO Müttefiki olarak görmek; ve hattâ —bugün çok uzak veya hayâl gibi görünmesine rağmen— bir gün Nâsır'ı bile Batının sâdik müttefiki olarak aramızda bulmak mümkündür. Bunun çaresi ve tek çaresi, Batı devletlerinin 1923 te Lausanne da Türkiye muvacehesinde yapabildiklerini, Arap Milletleri muvacehesinde de yapmak cesaretini gösterebilmelerinden ibarettir.

sa, gerek seçimler arifesinde, gerek seçimler sırasında, gerekse seçimlerden sonra muhalefet cephesinin iktidara yaptığı târizlerin bu vâdiye münhasır kaldığı görülecektir.) Saltanat ve hilâfeti birarada yürüten Osmanlı feodalizmi, millet siyasetinden ziyade ümmet siyasetine bağlandığı için, Cumhuriyet Hükûmeti ona karşı bu alanda da gerekli aksülâmeli elbette gösterecekti. Filhakika, hilâfet; milletlerin üstünde teşekkül etmiş politik, dinî bir câmia olan (ümmet) teşkilâtının hâkimiyetini temsil eden başlıca müessesesidir. Hilâfetin ilgası, bu sebepten matlup ve merguptur.

Memleketimiz içinde, modern ihtiyaçlara cevap vermek amacıyla gitgide kökleşen lâik zihniyetin en son tasfiye ettiği müesseseler medreseler olmuştur. Jeolojik tabakalar arasında bir fosil düşünülün. Yeniden düzenlenmesi gereken millî kültür ve iktisadî ve ilmi kalkınma dâvasında medreseler, tarihî vazifelerini çoktan tamamlamış böyle bir müstahase halinde idi. Medreseliğin ve onu temsil eden zihniyetin medenî mahiyetlerinden ayrılmalrı demek, günümüzün ihtiyaçlarını karşılamamaları demektir. Filhakika, ortaksız ve hâmisiz halk hâkimiyetini ideal edinen ileri bir toplum içerisinde, ümmet siyasetinin bu son karargâhlarını besleyip barındırmak hem lüzumsuz, hem de tehlikeli birşeydi. Yurdumuzun «muasır medeniyet seviyesine çıkarılması» başlıca idealimizdi. Medreselerden ise, dinî ahkâma göre fetva veren hocalardan gayri ne mühendis, ne kaptan, ne yarıç, ne de makinist çıkmaktaydı. Zira; hiçbir mimar dua ile proje çizemez, bir mühendis dua ile köprü kuramaz, hiçbir hekim de mikroplu bir hastasını ibadet ve taatle hastalıktan kurtaramazdı.

Bu kısacık izahattan sonra, herhalde, medreseleri medeniyet âleminde ilerlememize bir engel olarak gören lâik ve devrimci zihniyetin, devletin kendi eliyle açtığı resmî okullara, enstitülere neden din derslerini koydurmadığı kolayca anlaşılabilir. Halk hâkimiyetini şiar ittihaz edinen ve cehaleti, geriliği mümkün olabildiği kadar çabuk izale etmek zorunda bulunan bir devlete ve millete herşeyden önce elbette ki bilim adamları lâzımdır. İlim ise, sistematize edilmiş tecrübe demektir ve onun konsepsiyonu içinde «mucize» ye yer yoktur. Yani belli şartlar içinde, belli olaylar, belli sonuçlar doğurur. Ateş her zaman su ile söndürül-

“Fanatizmin Çeşitleri,, Üstüne

Ömer SAKIP

FORUM'un 92. ve 93. sayılarında, yukarıdaki başlık altında yayınlanan iki yazı, bâzı - hassaten Burdurlu - Forum okuyucuları arasında bir yankı —buna tepki desek saha doğru olur— uyandırmış bulunuyor. Ancak, oldukça uzun bir yazı içinden seçilerek tartışma konusunun «lâiklik» anlayışımıza sıkıştırılması, yani öbür düşüncelerimizle kısmî bir uyuşmayı müteakip aşağı yukarı bütün okların lâisizme doğru savrulması, şu sıralarda hayli ilgîçekici olmuştur. Gerçekten de, son günlerde bir D. P. Milletvekili tarafından Meclise getirilen ve nisap kalmadığı için müzakeresi tehir edilen «Dine ve Peygambere dil uzatacaklar için hazırlanmış» yeni bir **komun**, teklifiyle birlikte ele alındığı takdirde, lâiklik meselesi üstünde gösterilen dikkat, ilgi ve hassasiyet daha büyük bir önem kazanmaktadır.

Yazıya cevap vermek ve kendi görüşlerini bildirmek suretiyle zahmete giren her okuyucuya, burada aynı ayrı temas ederek FORUM'un esasen mahdut olan sayfalarını münhasıran bu konu için kullanmak doğru olmayacağı gibi, enine boyuna uzamağa zaten müsait aynı konu üstünde bir tartışma kapısı açmak niyet ve tasavvurunda da değiliz. Netice itibarıyla, biz düşüncelerimizi ve dilekelerimizi açıklamış durumdayız. Bunların tamamen zıddını düşünenler, görenler mevcut olacağı gibi, tamamlanmasını ve daha

çok açıklanmasını isteyenler de mevcut olabilir. Ne var ki; yazımızda cevap veren bütün okuyucularımızda lâikliğin târihi ve idraki meselesinde kasdî saymadığımız bâzı yanlışlar ve eksikler müşahede etmiş durumdayız. Şu halde biraz didaktik mahiyette de olsa, «Lâiklik nedir, lâik devlet ne demektir?» probleminde avdet etmek zarureti hâsıl olmaktadır. Biz, eski medreselerin ihtiyasını tazammun etmemekle beraber o kokuyu getiren imam - hatip okullarının devlet eliyle açılmış olmasını bile biraz zaid addederken, bir sayın okurumuz din derslerinin liselere de sokulmasını öğütleyip desteklemekten kendisini alamamaktadır ve bunu ileri sürerken, lâisizmi aşırı derecede zorladığının belki de farkında değildir.

Oysa, «Halkın, halk tarafından, halk için idaresi» demek olan tam mânâsıyla demokratik bir rejimde «Lâiklik; millî hâkimiyetin esasıdır ve o devletin ümmet mefhumundan sıyrılıp millet mefhumuna intikalini ispat eden bir sosyal tekâmülün ifadesidir. Gelişimini ise, tamamıyla tarihî tecrübelerden almaktadır.

Lâikliğin esas prensibi, hiç şüphesiz, bir devlet bünyesinde din işleriyle dünya işlerinin kökünden ayrılmasıdır. Başka bir ifadeyle; dinin asıl gayesi olan kudsiyet mefhumunu, mutena bir şekilde muhafaza edebilmek için onu bilcümle politik maksatlardan, gayelerden uzak tutmaktır. (Dikkat buyrulur-

lür. Ünlü fizyoloji üstadı Claude Bernard'ın deyimiyle; «Bizim için henüz «esrar» olan birşey, ilmin bugünkü ve- rilerine göre bir veya birkaç şartı he- nüz bilinmiyen olaydır». Suyu batan bir cisim, yer değiştirdiği suyun ağırlı- ğı kadar kendi ağırlığından kaybeder ve mantıkta; her izah, izah edilecek ola- nı bir başka şeye irca etmek demek- tir. Güneş bir nebülözdür ve arz on- dan kopmuştur. Çekim meselesini ele alırsak; bir elmanın yere düşmesi arzın merkezindeki çekim gücüyle kendi mihveri etrafındaki hareketinden mü- tevellid «kuvvet-i amil-merkeziyenin» muhassalasından ibarettir. Eğer arz, mihveri etrafında şimdikinden 17 defa daha hızlı dönseydi, elma ağacından koptu mu yere düşmeyecekti. Ve gene sosyolojinin asıl ve özel konusu; top- lumların durmadan değişen kolektif teamülleriyle bunların insanlar üstün- deki tesir ve aksi-tesirlerini incelemek- tir. Böylece; bir fizik, bir jeoloji, bir sosyoloji öğrencisi devletin resmî okul- larında bunları okur ve öğrenir. Bilgi- sini toplum içinde tatbik eder. Medeni- yet de, bu çeşit müspet ilimlerin daha derin bir şekilde daha çok sayıdaki in- sanlar tarafından, gerek tabiat, ge- rekse toplum içinde tatbik sahası bul- masıyla gelişir ve ilerler.

Bir kabîle şeyhi, hem dinî reis, hem askerî kumandan, hem yargıç, hem politikacıdır. Harp ve sulh kararları on- dan gelir. Cezalandırır ya da bağışlar. Bizde, bir vakitler «alaydan yetişme» subaylar vardı. Sonradan, ordumuza

ilmi soktuk; Harp Okulunu, Kurmay O- kulunu kurduk. Her çareye derman ola- cağını sanan «alaylı politikacı tipi» de buna benzer. Aslında, bugünün po- litikası bir ilimdir ve ancak müsbet ilim lerin ışığında müsbet vâkıalara istinad eder. Modern bir devletin cezbeyle ve- ya ilhamla idaresi ancak geçmişin ifa- desidir. İptidâî, geri bir toplumda işler taksim olunmamıştır. İleri, medenî bir toplumdaysa; her işin ayrı bir adamı vardır. Böyle toplumlarda din adamları din ile, teknik elemanlar teknikle, politikacılar ancak ve ancak devlet sevk ve idaresiyle meşgul olurlar. Ara- larında karşılıklı anlayış ve saygı ha- vası hâkimdir. Kimse kimsenin işine burnunu sokmaz. Ve böyle medenî bir toplumda, gayesi mukaddese yakla- şmak olan din; politik emellerin tasal- lutundan mâsun bir halde, en muhte- rem mevkiini almış olur.

Tabiatın içinde ve onunla sürekli bir temas halinde bulunan insanlık muayyen bir tekâmül merhalesine eri- şerek çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçtiği andan itibaren, başlıca gayesini bir mukaddese yaklaştırmakta bulmuştur. Din, mahiyet itibariyle kud- siyet mefhumundan ibaret olduğu hal- de, gerek bizim bâzı din adamlarımı- zın, gerekse Hıristiyan din adamlarının ve kiliselerin nüfuzu altında bu gaye- den inhirafa duçar olmuş ve gerçek il- min teşekkül etmediği yerde ilmin ye- rini, filozofik düşüncenin bulunmadığı yerde felsefenin yerini, iktisadî mües- seselerin inkişaf etmediği yerlerde bu

müesseselerin yerini, ahlâkın ahlâk mü- essesesi olarak taazzuv etmediği yer- lerde ahlâkın yerini almıştır. Böylece, dinin aslı değil ama aslını öğrettiğini savunan din müesseseleri, bütün tarih süresi içinde bellibaşlı ve insanların kaderlerine hâkim iki role sahip çıkmış- tır. Birincisi; insanları kutsal olmıyan şeylerden uzaklaştırıp mukaddese yak- laştırmak. İkincisi; kudsiyeti sârileştirerek kendi sınırları dışında bir hâkimi- yet icra etmek. (Bu konuda sayın okur larımıza, değerli bir kaynak olarak Dr. Adnan Adıvar'ın «Tarih Boyunca İlim ve Din» adlı eserini sağlık verebilirim). Bizim dinimizde de, «Nastan mütevellid ahkâm değişmez, fakat örfe müteallik ahkâm değişir» telâkkisi, dinî mües- seselerin bu ikinci cephesini karakterize eder.

Lâiklik, bir fikir cereyanı olarak da, ileriye temsil eden bir zihniyettir. Dinin, esasında, mukaddese yaklaştırmak ve gayri mukaddesten uzaklaşmak anla- mına geldiği vicdanen ve aklen kabul edilir. Bu suretle, iş bölümü ilerledikçe hukukî, iktisadî, politik müesseselerin, kudsiyet mefhumuna hânel getirmeden din hududundan ayrılmaları insana has olgun bir şuurla tekevvün etmiş olur. İptidâî cemiyetlerde birçok ağır kayıtlarla yüklü, birçok âyinleri ihtiva eden ve aynı zamanda kâinatı izah eden bir felsefe ve bir ilim yerine kaim olan din, lâikliğin hüsnüniyetle tatbikine teves- sül edilen bir ülkede, beşerî ve maşerî hayatta sırf kudsiyete intikal ettirilmek suretiyle en muhterem mevki işgal eder.

İncelemeler

Türk Hukukunda Yabancı ile Evlenme

Doç. Dr. Hicri FİŞEK

Türk vatandaşlarının yabancılarla evlenmesi, yabancı bir unsuru ihtiva eden her hususî hukuk münasebeti gi- bi, büyük zorlukların doğumuna yol açar. Bu meselenin medenî hukuk ve kanunlar ihtilâfı ve belki tâbiyet hu- kukundan başka sahaları alâkadâr et- memesi ve gerek alâkalı vatandaşın ve gerek tatbikatçının karşılaşacağı zor- lukların mevzuu bahis hukuk dallarının kaidelerine uygun olarak halledilmesi gerekirdi. Lâkin hukuk sistemimizde ma-

alesef vaziyet böyle değildir ve normal zorluklara idarî bâzı kanunların doğurduğu müşküller eklenmektedir ki, bu yazımızda meselenin medenî hukuk, kanunlar ihtilâfı ve tâbiyet hukuku yönlerine kısaca dokunduktan sonra, idarî kanunların getirdiği tahditlerden bahsedeceğiz ve bu tahditlerin gerek kendi hukuk sistemimizle ve gerek Türkiye tarafından imzalanmış bâzı mil- letlerarası vesikalarla ne derece bağ- daştığını, daha doğrusu bağdaşamadı-

ğını, belirtmeğe çalışacağız.

Meseleyi medenî hukuk bakımından tetkik edersek bir Türk vatandaşının yabancı ile evlenmesi dolayısıyla hu- susî ahkâm sevk edilmediğini, binâen- aleyh böyle bir evlenmenin muteberli- ği bakımından herhangi bir ihtilâfın doğmıyacağını görürüz. Ancak eşler- den birinin tâbiyetinin farklı olması dolayısıyla kanunlar ihtilâfı kaideleri- ne tâbi olunacağı da bedihidir. Yaban- cı bir unsurun müdahalesi halinde ev-

lenmenin aslı şartları —yani müstakbel eşlerin ehliyetleri ve evlenme mânileri gibi hususlar— umumiyetle kabul edildiğine göre, alâkalıların mensup oldukları devletin kanunlarına tâbi olur. Kanunlar ihtilâfı kaidelerimizi ihtiva eden 1330 tarihli muvakkat kanun tarafından da zimnen kabul edilmiş bu kaideye göre, müstakbel eşlerden herbiri, bu hususlarda kendi Devletinin kanununa tâbi olacaktır. Ancak yabancı tâbiyetteki müstakbel eşin mensup olduğu Devletin kanununun ahkâmı Türk âmme intizamı ile mukayyet olacaktır. Binaenaleyh, meselâ muayyen bir dine, mezhebe, ırka veya içtimâî zümreye mensubiyet dolayısıyla yabancı kanunun koyduğu memnuiyetlere Türkiye’de itibar edilmeyecektir.

Evlenmenin şekline taallük eden hususlara gelince, evlenme Türkiye’de yapıldığı takdirde Türk hukukunun yabancı bir memlekette yapıldığı takdirde o memleket hukukunun şekil hakkındaki kaideleri câri olacaktır. Bu hâle göre, meselâ dinî evlenme şeklini kabul etmiş bir memlekette, bu şekle uygun olarak yapılacak bir evlenme, her yerde olduğu gibi, Türkiye’de de muteber bir evlenme olarak kabul edilecektir.

Meselenin tâbiyet hukuku bakımından tetkikine gelince, Vatandaşlık Kanunumuz, ailede tâbiyet birliğini sağlamağa taraftar olan ve klâsik tez diye anılan görüşle, kadının kocasının tâbiyetinden müstakil bir tâbiyete sahip olabileceği fikrini savunan ve, modern tez diye anılan görüşe aynı zamanda yer veren, ve bu yüzden haklı tenkidlere mâruz kalan bir kanundur. Filhakika Vatandaşlık Kanunumuzun 13. maddesi, yabancı ile evlenen Türk vatandaşının erkek veya kadın olmasına göre değişik hükümler kabul etmiştir. Yabancı bir erkekle evlenen Türk kadınları tâbiyetlerini kaybetmezler, yani Türk vatandaşı olarak kalırlar. Türk erkekleri ile evlenen yabancı kadınlar ise evlenmeleri ânından itibaren Türk vatandaşı olurlar. Bu gibi kadınların eski tâbiyetlerini muhafazaya devam etmeleri onların Türk vatandaşı vasıflarına tesir etmez; Türk makamları nezdinde sadece Türk tâbiyetleri nazarı itibara alınır. Binnetice, meselâ evlenmeden evvel mensup oldukları ve tâbiyetini muhafaza ettikleri Devletin bu gibi kadınları Türk makamlarına karşı himayesi mevzu bahis olamaz.

Evlenmekle Türk tâbiyetini kaza-

nan kadının bu yeni tâbiyeti mutlak ve daimidir. Yani bu kadın, kaideten an’asıl Türk olanların haiz oldukları bütün haklara sahiptir ve kendisine Türk tâbiyetini kazandıran evliliğin herhangi bir sebeple nihayete ermesi halinde dahi, Türk tâbiyetini muhafazaya devam eder. Ancak bu tâbiyeti terketmek istediği takdirde evlilik birliğinin zevalinden itibaren üç sene içinde eski tâbiyetine rücu edebilir. Bu rücu hakkını kullanmadan üç senelik müddeti geçirdikten sonra, Türk tâbiyetini terketmek isteyen kadın, diğer vatandaşlar gibi hareket etmeğe ve Bakanlar Kurulunun müsaadesini almağa mecburdur.

Yabancı ile evlenme dolayısıyla karışılması mümkün olan meselelerin buraya kadar kısaca izahına çalıştığımız esaslara uygun olarak halledilecek neviden olması gerekirse de Türk hukukunda, biraz evvel de işaret ettiğimiz gibi, maalesef idarî bâzı kanunlar ve bunların tatbikatı dolayısıyla normal sayılamıyacak zorluklarla karşılaşırız.

Filhakika, Memurin Kanununun 4 ncü maddesinin (Z) fıkrasında, yeniden memur olacakların «yabancılarla evli olmaması» şartı koşulmuş ve «memur iken yabancılarla evlenenlerin» müstafî ad-dedilecekleri hükme bağlanmıştır. Ordu, bahriye, jandarma subay ve memurları hakkındaki kanunun 5 nci maddesi, Yedeksubay ve askerî memurlar hakkındaki kanunun 8 ncü maddesinin (c) fıkrası ile 23 ncü maddesinin (e) fıkrası ve Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun geçici 84 ncü maddesi, Memurin Kanununun yukarıda bahsettiğimiz hükmünden mülahem ve ona muvazi ahkâm ihtiva etmektedir. Binaenaleyh bu hükmün hukuk sistemimize ne sebeple ve nasıl girdiğini araştıralım:

«Antalya Meb’usu Ahmet Sâki Bey ve rüfekası» tarafından teklif edilen ve bu bugünkü Memurin Kanunumuza esas teşkil eden tasarıda ve bu tasarımı incelemek üzere kurulan «İkinci içtima senesi encümeni mahsusunu» nun mazbatasında memurların eşlerinin tâbiyeti dolayısıyla herhangi bir takyit vazedilmemişti. Aynı gaye ile ve Ahmet Saki Bey ve arkadaşlarının teklifine muvazi olarak hazırlanan hükümet tasarısında ise, *memleketin menafii âliyesi icabından* olmak kaydı ile, memur olmak isteyenlerin yabancı kadın ve kızlarla evli bulunmaması ve-

ya sonradan yabancı ile evlenmemesi yer almıştı. Kanun tasarısı Büyük Millet Meclisinde müzakere edilirken, bu husus üzerinde herhangi bir konuşma yapılmamış olduğu cihetle bu hükmün kabulü sebebini anlamak zordur. Lâkin «*memleketin menafii âliyesi*» gibi ehemmiyetli meseleler için kullanılması gereken bir ifadenin burada kullanılmış olması, bâzı şahıslarda yabancı ile evlenmenin Devletin sırlarının satılmasını intaç edeceği zehabını uyardırmaktadır. Şahsen, böyle bir düşünce tarzının ciddiyetine inanamıyoruz ve memleketlerine bağlı ve ömürlerini onun hizmetinde geçirmek isteyen vatan çocuklarının sadece eşlerinin tâbiyeti —hem de biraz ileride göreceğimiz gibi, eski tâbiyeti dolayısıyla— memleketlerine ihanet edebilecek tıynetle şahıslar addedilmesini büyük bir insafsızlık ve çok aşın bir vehim addediyoruz. Memleketin yüksek menfaatlerini ihlâl edecek hareketler suçtur ve bu suçu işleyenler bekâr da olsalar, bir Türkle evli bulunsalar lâyük oldukları cezalarını çekeceklerdir. Lâkin yabancı ile evlenmenin suç olmadığı bir hukuk sisteminde, böyle bir evlilik yapanları, suç işleyebilecekleri mülahazası ile birtakım mahrumiyetlere tâbi tutmak anlaşılabilir, dolayısıyla terviç edilemez. Maamafih, vâzu kanunun Memurin Kanununun 4 ncü maddesinin (Z) fıkrasındaki hükmü böyle bir düşünce ile koymadığına kanaiz. Aksi halde, işgal ettikleri makamlar dolayısıyla, herhangi bir memurun vâkıf olacaklarından çok daha mühim Devlet sırlarına muttali olabilecek, diğer bâzı eşhasın da eşlerinin tâbiyeti vâzu kanunun dikkatini çeker ve gerekli tedbirlerin kabulü cihetine gidilirdi. Filhakika, Büyük Millet Meclisi âzalarının yabancılarla evli bulunmalarına veya meb’us iken yabancılarla evlendikleri takdirde meb’usluktan uzaklaştırılacaklarına dair bir hüküm mevcut değildir. Halbuki bir meb’usun herhangi bir dairenin memur, mümeyyiz veya müdüründen, bir alay kumandanından ve hele bir yedeksubaydan pek çok tazla esrara vâkıf olduğu ve olabileceği aşikârdır. Yabancı ile evli bir şahsın memur olarak kalması mümkün olsa ve bu memurun karakteri üzerinde şüpheler mevcut bulunsaydı kendisinin Devlet esrarına vâkıf olabileceği vazifelere tâyin edilmemesi mümkündür. Lâkin Büyük Millet Meclisinin gizli bir celse akd edip herkes tarafından duyulmaması

gereken meseleleri münakaşa ettiği zamanlarda yabancı ile evli meb'usları celselere iştirakten men'etmenin mümkün olamayacağı aşikârdır. Vâzu kanununun, Memurin Kanununun kabulündenberi geçen 32 senedenberi, bu mesele üzerinde durmamış olmasını, bir vatandaşın yabancı ile evlenmesini Devlet sırlarını satacağını bir karine addedemediğinin en büyük delilidir. Bu halin unutkanlık veya ihmalkârlık şeklinde tavsifi imkânsızdır. Büyük Meclisin memleketin emniyeti ile ilgili meselelerdeki hassasiyeti bir yana, aynı mevzu üzerinde muhtelif kanunların çıkartılması da bu mevzuun unutulmuş addedilmesini imkânsız kılmıştır.

Kanaatımızca, bu hükmün sevkini sebebini, Ordu mensupların hakkındaki kanun tasarisına, Millî müdafaa Vekâleti tarafından Memurin kanunundaki hükümle mutabakatı sağlamak üzere ilâve edilen ve Ordu mensubinin yabancılarla evli olmamasını hükme bağlayan madde dolayısı ile Büyük Millet Meclisinde yapılan bir konuşmadan sezme mümkündür. Konuşma bir meb'usla zamanın Millî Müdafaa Vekili arasında cereyan etmiştir ve aynen şöyledir:

«Sual: Efendim bir soracağım. Müslümanlık ve Türklüğü kabul etmiş ise ona tevhül etmiş ise, bunlar da tekaüt edileceklermi?»

Cevap: Efendim kanunda ecnebi tâbiri vardır. Tabii o vaziyeti muhafaza ettiği takdirde. Yani islâmiyeti kabul etmiş ise ona şümülü yoktur. Lâkin halihazırda kendi din ve milliyetini muhafaza etmekte iken bu kanun çıktı diye sun'î bir surette elbise değiştirir gibi değiştirenlere de tabii buyurduğunuz noktai nazar tatbik olunamaz.»

Bu konuşmadan anlaşılın, mevzu bahis hükmün eşi ecnebi vasfını muhafaza edenlere tatbik edileceği; eşi islâmiyeti ve türklüğü kabul edenler için tatbik edilmeyeceğidir. Hal böyle olunca Anayasanın lâikliği kabulü ve Türk vatandaşlık kanununun mer'iyyete girmesi ile ortada herhangi bir mesele kalmaması gerekirdi. Zira tetkikine çalıştığımız hükümler kabul edilirken, ve iktibas ettiğimiz konuşmanın cereyan ettiği devirlerde, Anayasaya göre «Türkiye Devletinin dini, din-i islâmdır» ve yürürlükte olan Tâbiyeti Osmanîye Kanunnamesine göre, Türk erkekleri ile evlenen yabancı kadınlarında ayırıp, sadece fertlerin vicda-

ların Türk tâbiyetini iktisap edecekleri hakkında sarîh bir hüküm mevcut değildi. Lâikliğin kabulü dini, Devlet işini alâkadar bir mesele haline getirince, yukarıdaki konuşmadaki noktalardan biri-yani islâmiyeti kabul etme veya etmeme şartı-ehemmiyetini kaybetmiştir. İkinci nokta olan türklüğü kabul ise Türk Vatandaşlık kanununun mer'iyyete girmesi ile kendiliğinden hal edilmiştir. Zira, Türk erkeklerle evlenen yabancı kadınlar, türklüğü kabul etmek arzusunda olup olmadıklarına bakılmaksızın, kanun tarafından türklüğe kabul edilmemektedirler. Hal böyle olunca, mezkûr kanunların hazırlandığı devirlerdeki hukuk sistemine göre muhtemelen anlaşılabilir mahiyette olan hükümler, zayıf bile olsa, mesnet addedilebilecek hususlardan mahrum kalmışlardır. Vâzu kanununun, bu durum karşısında memurin kanunu ile Ordu mensupları hakkındaki kanunun yabancı ile evlenmeler'e ait hükümlerini ilga etmesi beklenebilirdi. Lâkin maalesef Yedek Subay ve Emekli Sandığı kanunları ile aynı mahiyette yeni hükümler kabul edilmiştir.

Mevzuatımızda yer almış olan bu ahkâm gerek insan hakları beyannamesi ile ve gerek hukuk sistemimizle bağdaştırılmaz bir haldedir, ve bu hükümlerin bazı ahvalde tatbik edilmemesi gerektir, bâzı ahvalde ise tatbiki hiç beklenmedik neticeler tevhit eder.

1. Yabancılarla evli bulunmalar veya memur iken yabancı ile evlenenler hakkındaki kanunî hükümlerimiz:

İnsan Hakları Beyanamesinin muhtelif maddeleri ile açık bir tezat halindedir. Filhakika Türkiye tarafından da imzalanmış olan bu vesikanın 16 ncı maddesine göre «... erkek ve kadın ırk, tâbiyet veya din bakımlarından hiçbir takyit olmaksızın evlenme ve aile kurma hakkını haizdir.» Aynı beyannamenin 5 ncı maddesine göre «hiç kimse haysiyet kırıcı muamelelere» maruz tutulmamalıdır. Lâkin yabancı ile evlenen vatandaşımız, sırf bu evliliği dolayısıyla Memurin Kanununa göre «... hüsnü ahlâk ahabından olmıyanlar, muhilli namus ve haysiyet cürüm ve alelittak ağır hapis cezası ile mahkûm olanlar hukuku siyasiyeden mahrum bulunanlar» ile ve Yedek Subay ve memurlar hakkındaki kanuna göre ise «Ordu haricinde buldukları esnada muhilli şeref ve haysiyet halleri itiyad edenler, tard veya ihracı müstelzim bir ceza ile tecziye olunlar, memuriyetten müebbeden mah-

rum edilenler ve hileli müflis ilân edilenler ile aynı muameleye tâbi tutulmaktadırlar. Yine aynı Beyannamenin 25 ncı maddesi ile kabul edilen her şahsın «... işsizlik, hastalık... veya geçim imkânlarının iradesi dışında diğer şartlar yüzünden kaybı hallerinde güvenliğe hakkı vardır» hükmü, Emekli Sandığı Kanununun geçici 84 ncü maddesi tarafından ihlâl edilmektedir. Zira yabancı ile evli olduğu için müstafi addedilecek memurun Emekli Sandığı ile alâkası kesilir. Böylelikle memur hem işinden ve hem de ihtiyarlığını teminat altına alacak olan emeklilik hakkından mahrum bırakılır.

2. Mezkûr ahkâm Anayasanın 92 ncı maddesine de muhaliftir. Zira bu maddede göre «Hukuku siyasiyeyi haiz her Türk, ehliyet ve istihkakına göre Devlet memuriyetinde istihdam olunmak hakkını haizdir.» Yabancı ile evli vatandaşın hukuku siyasiyeyi haiz olduğu aşikâr ise de «ehliyet ve istihkakına» bakılmaksızın sadece eşinin tâbiyetine bakılarak, Anayasanın kendisine verdiği haktan mahrum edilmektedir.

3. Mezkûr hükümlerin büyük bir kısmı Türk Vatandaşlık Kanununun hükümleri muvacehesinde tatbik kabiliyetini tamamen kaybetmiş vaziyettedir. Zira Türk erkeklerle evlenen yabancı kadınlar evlenme ânından itibaren Türk vatandaşı olacaklarına göre, meselâ Yedeksubay Okuluna gidecek veya memur olacak bir şahsın yabancı ile evli olduğundan bahisle mezkûr ahkâm tatbik edilemez. Zira bu şahısların eşleri —evlenme ânında yabancı olsalar bile— evlendikleri ânadan itibaren Türk vatandaşdırlar. Bir Türk erkeğin pek nadir hallerde yabancı ile evli bulunabilmesi mümkündür. Keza Türk kadınları yabancılarla evli bulunabilirler. Lâkin bu gruptaki şahısların sayılarının azlığı dolayısıyla daha ziyade Türk erkeklerin durumu ile iştigal ediyoruz.

Tatbikat, yukarıdaki mütalâalarımızdan farklı olup, eşin evlenme ânındaki tâbiyeti nazarı itibara alınmaktadır. Ancak bu anlayış, tasvip edilemeyecek derecede garip durumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır:

a) Böyle hareket edildiği takdirde, münhal bir memuriyete talip olan şahsa yabancı ile evli olduğu için bu memuriyete tâyin edilemeyeceği bildirilecektir. Lâkin şahsın bu memuriyete tâyinine mâni olan eşi, kanunun aradığı diğer şartları haiz ise, aynı memuriyete tâyin edilebilecektir. Zira o, ya-

banca ile evli değildir ve kendisi de evlendiği andan itibaren Türk tâbiyetindedir.

b) Memurin Kanununa göre, memur iken yabancı ile evlenen şahıs müstafi addedilecektir. Memleketin menafii âliyesi icabından olarak vazifesinden uzaklaştırılan bu şahıstan ihlâl edecek vazifeye, eski tâbiyeti dolayısıyla bu vazifenin ihlâline sebep olan şahsın, yani vazifesinden uzaklaştırılan memurun karısının, tâyinine hukukî hiçbir mâni yoktur. Zira o kadında; evvelki bentteki gibi, yabancı ile

evli olmayan bir Türk vatandaşdır.

c) Yabancı tâbiyetindeki bir kadın Türk tâbiyetini herhangi bir şekilde ictisap ettikten sonra bir Türk ile evlenirse, kocası mevzuubahis hükümlere tâbi olmayacaktır; zira kadın evlenmeden önce Türk tâbiyetini kazanmıştır. Bu hal, bâzı vatandaşları İslâm hukukunun câri olduğu devirlerdeki hüllüye müşâbih tedbirlere başvurmaya sevk etmektedir. Yabancı kadın, asıl evlenmek istediğinden başka, bir Türk ile evlenmekte ve böylelikle Türk tâbiyetini kazanmaktadır. Kadın, bu erkek-

ten boşandıktan sonra, asıl evlenmek istediği ile evlenmekte, ve evlenme ânında Türk olduğu için kocasının memuriyet veya yedeksubaylık hakkı herhangi bir tahdide uğramamaktadır.

Hâsılı ne yönden tetkik edilirse edilsin, ne İnsan Hakları Beyannamesi, ne Anayasa ve ne de diğer kanunî hükmümüzle bağdaşması imkânsız bulunan ve bu ölçülerden tecerrüt edilse bile mantıkan müdafası zor olan bu ahkâmın bir an evvel ilgasını temenni etmek ve bunu beklemek hakkımızdır.

Eksik Kalmış Kitaplar

Mümtaz SOYSAL

Geçen dönemlerin Meclis Albümlerine bir göz atımlar, yüksek öğrenim görmüş milletvekillerinin sayısı karşısında hayli şaşıracağız. Gerçekten, bu milletvekillerinin bütün Meclis üyelerine nisbeti, genel olarak %70 civarında oynamakta ve hele bundan önceki 10. Dönemde %85 e kadar çıkmaktadır (1). Son Meclislerdeki üyeler hakkında resmî bilgiler henüz yayınlanmamış olmakla beraber, gazetelerde çıkan tek-tük haberlere dayanarak, bu nisbetin az çok aynı kaldığını söylemek mümkündür; çünkü kazanım adayların meslek gruplarına göre yapılan takribî bir hesap milletvekillerinin en az %75 inin yüksek öğrenim görmüş olmaları gerektiğini göstermektedir. Büyük çoğunluğu okuma - yazma bile bilmiyen bir milletin yasama uzvunda bu şekilde temsil edilmesi ancak sevinçle karşılanacak bir olaydır. Meclislerin millî bünyeleri olduğu gibi aksettirmeleri gerektiği yolunda ileri sürülen nazari iddialardaki yanlışlık böylece bir defa daha ortaya çıkmış oluyor.

Fakat bu yazı bakımından asıl önemli olan taraf, Meclis üyeleri arasında hukuk ve siyasi bilimler öğrenimi görmüş olanların çokluğudur. Gerçekten, geçen dönemlerde bu milletvekillerinin nisbeti, genel olarak, %35 in altına pek düşmemektedir. Şimdiki Meclis üyelerinin meslek grupları hakkında basında yayınlanan ve tabii, ihtiyatla alınması gereken bâzı rakamlara göre ise, milletvekillerinin en az

%42 sinin bu bilim dallarından birinde yetişmiş olmaları tahmin edilebilir. Bu, hiç de hayretle karşılanması gereken bir durum değil. Bütün dünya parlamentolarında en büyük meslek grubunu hukukçuların temsil etmesi sık sık görülen bir olay. Meselâ Amerikan Kongresi'nin %60 ını avukatlar teşkil etmektedir. Fransa'daki III. Cumhuriyetin de, zaman zaman, «la république des avocats» diye anıldığını unutmamak lâzım.

Türkiye bakımından asıl hayret edilecek durum şu: Son yıllarda, yüksek öğrenim, bilhassa hukuk ve siyasi bilimler öğrenimi görmüş olan kimselerin Meclis içindeki nisbetleri yüksek kaldığı ve hattâ arttığı halde, aynı Meclis'te kabul edilen muhtelif kanunların anti-demokratik olduğu yolundaki iddialar azalmak şöyle dursun, bilakis artmaktadır. Ayrıca, bu Meclis'in içinden çıkan, Anayasaya göre onun denetlemesine tâbi tutulan ve işlerinde daima çok sayıda hukukçu bulunan hükümetlerin de tasarruflarında, hukuka aykırı oldukları ileri sürülen unsurlar gün geçtikçe çoğalmaktadır. Antidemokratik oldukları iddia olunan kanunların gerçekten anti-demokratik olup olmadıklarını veya hukuka aykırı oldukları ileri sürülen tasarrufların gerçekten böyle bir vasıf taşıyıp taşımadıklarını araştırmak - isnatları haklı gösterecek bütün âşikâr delillere rağmen - bu yazının konusu değildir. Asıl üzerinde durulacak nokta, bunların savunmasını yapanların sözlerine hâkim o-

lan zihniyettir. Bu sözlere bakılırsa, bahis konusu kanunlar Anayasayla konulan esaslardan birini açık şekilde ihlâl etmediği müddetçe bunlara antidemokratiklik damgası vurulamaz. Yine aynı zihniyet, şu veya bu kanunun herhangi bir maddesine şeklen uyan veya o maddeyle verilmiş takdir yetkisinin içine sokulabilen her tasarrufu hukukî saymaktadır. Tasarrufun takdir yetkisinin içine gerçekten girip girmediğini, takdir yetkisinin maksada uygun bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını, vaktiyle her nasılsa kabul edilmiş olan o maddenin kanunun ruhuna uygun olup olmadığını ve nihayet o kanunun Anayasadaki esasları ihlâl edici bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını araştırmak zahmetine katlanılmamaktadır. Şaşılacak taraf, yasama ve yürütme uzuvları içinde, bu zihniyeti taşıdıklarını sözleriyle ve oylarıyla belirten veya bunu tasvip ettiklerini susmalarıyla gösteren hayli geniş bir hukukçu kitlesinin bulunmasıdır. Sözü kısası, milletçe kendilerine kanun yapmak ve kanunları yürütmek yetkisi verilen kimseler arasında, hukuka uygunluğu sağlamak bakımından bilgilerine en fazla ümit bağlanan kimseler, bugün kolay bir şekilciliğin rahatlığı içindedirler. Bunların şu veya bu partiye mensup olmaları, hukukî şekiller gerisindeki temel kavramları görmelerine engel olmakta, hukukî şekillere riayet edildiği, yani herşey kanuna, tüzüğe bağlandığı müddetçe hukukun kurtulduğunu zannetmelerine yol-

açmaktadır.

Kendilerini bu zihniyetin tek sorumlusu olarak itham etmek hakkımız mıdır acaba? Başka sebepler arasında, yetiştikleri eğitim müesseselerini de bu durumdan geniş ölçüde sorumlu tutmak doğru olmaz mı?

Memleketin bütün öğretim sistemi içinde demokrasi eğitime verilmesi gereken yeri ve böyle bir eğitimin takibedeceği yolları tartışmak bu yazının çerçevesine sığacak bir konu değildir. Burada, sadece, ilk ve orta öğretim sıralarında verilen yurtbilgisi, vatandaşlık bilgisi gibi derslerin ihtiyacı karşılamadığına, birçok kimseler için ilk ve son demokrasi eğitimi demek olan bu konuların daha etraflı şekilde ele alınmaları gerektiğine işaret etmek doğru olur. Bunun yanında, üzerinde bilhassa durulması gereken konu, yetiştirdikleri kimselerin memleket işlerindeki söz payı yukarıdaki rakamlardan açıkça anlaşılacak müesseselerdeki eğitimidir.

Bu müesseselerin çoğundan yetişen kimselere, demokratik hayat tarzının bütün icaplarına uygun bir eğitim verildiğini ve kendilerinin, bu hayat tarzı içinde, birtakım şekillere bağlı kalmadan temel fikirlere göre hareket edebilecek sorumlu vatandaşlar olarak yetiştirildiklerini kimse iddia edemez. Gerçekten, hukuk fakültelerinin şimdiki programlarına ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nin son zamanlara kadar uyguladığı ders programına bir göz atımlar, buralarda öğretilenlerle mezunların millet hayatı içinde yerine getirecekleri görevler arasında hayli geniş bir ayrılığın bulunduğunu görecektir. Hukuk Fakültelerindeki programlar, âdetâ, bütün mezunların yargıç ve ya avukat olacaklarını düşünerek tertiplenmiştir. Mezunların devlet teşkilâtı içinde, siyasî partilerin bünyesinde ve nihayet yasama ve yürütme uzuvlarında ağır millî sorumluluklar yüklenebilecekleri pek gözönünde tutulmamıştır. Daha ziyade hukuk tekniği ile ve zaman zaman değişen teferruatla ilgili konular yanında, hukuk felsefesine, devlet nazariyelerine ve devlet-vatandaş münasebetlerindeki temel fikirlere ayrılan yer pek azdır. Bütün bu dersleri satır satır ezberlenecek metinler halinden çıkarmak, demokratik hayat tarzının esaslarını ve bunların korunmasındaki lüzumu öğrencilere can-

lı ve ilgiçekici bir şekilde anlatmak, hem de defa defa anlatmak, aşilamak gerekir.

Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki ders programı, birkaç yıldanberi, bütün mezunların mutlaka mülkiye memuru, hariciyecisi ve maliyecisi olacakları faraziyesine bağlanmaktan kurtulmuş, demokratik hayat tarzı bakımından bilimlerinde fayda olan konular üzerinde daha çok durmağa başlamıştır. Mezunların durumu aynı da kalsa, yani büyük çoğunluk yine de devlet memuruna girse bile, devlet mekanizmasına demokratik anlayışın sinmesi bakımından böyle bir eğitimin faydası inkâr olunamaz. Kaldı ki, Fakülte mezunları içinde, millet hayatının çeşitli sahalarında siyasî sorumluluk yüklenenler de az değildir. Bu bakımdan, programa son yıllarda konulan siyasî bilimlere giriş, kamu oyu, kamu hürriyetleri, siyasî partiler ve mukayeseli hükümet sistemleri gibi konuların demokratik hayat tarzına daha iyi hazırlanmış ve teferruatla bağlı şekillenmekten kurtulmuş kimseler yetiştireceği muhakkaktır. Gelişmenin bu safhada da kalmıyacağını ve müessesenin bu «demokrasiye yetiştiricilik» görevine daha uygun bir duruma sokulacağını tahmin etmek hiç de yanlış olmaz.

Üniversitelerde ve bilhassa hukuk ve siyasî bilimlerle ilgili sahalarda ders verenler, araştırmacı ve öğretici görevlerinden başka bir de «aşılama» görevleri bulunduğunu unutmamalıdır. Demokrasi, insanların tabii bir şekilde, kendiliklerinden benimseyiverdikleri bir hayat tarzı değildir. Bütün ideolojiler gibi, onun da beğendirilmesi, iyi taraflarının gösterilmesi ve değerinin tekrarlanarak tekrarlanarak aşılması gerekir. Böyle bir devamlı telkine tâbi tutulmamış ve bütün fertleri en küçük yaştan itibaren demokrasiye sevecek şekilde yetiştirilmemiş olan toplumların, bu hayat tarzı tehlikeye girdiği zaman kendi içgüdüleriyle harekete geçmeleri beklenemez. Üzerlerine düşen aşılama görevini yapmayanlar da, kütülpelerinin ataletinden şikâyet etmeğe asla hak kazanmış değillerdir. Partiler içindeki sıkı disipline ve liderler oligarşisine rağmen İngiliz demokrasisinin nasıl olup da aksamadan işliyebildiğini anlatan bütün yazarlar, izah sebebi olarak, tarihî geleneklerin, denetleme yollarının yanında, İngiliz okullarında-

ki demokrasi eğitimine de geniş yer ayırırlar. Britanyalıların vatandaş olarak sahip buldukları haklar, en küçük yaşlardan itibaren her neslin mensuplarına defa defa öğretilmeseydi ve öğretmenler demokrasi eğitimi hususunda bu derece hassas davranmasalardı, kuvvetli hükümet temayülünün tehdidi altında, bugünkü İngiliz demokrasisi çoktan tehlikeye girmişti bile.

Türkiye'de, bugün, Cumhuriyet sonrası devrimlerinin hiç olmazsa amahatları bakımından - herşeye rağmen - muhafaza edilebilmesi Altıok'un bir madde hâlinde Anayasaya sokulmuş olmasıyla izah edilemez. Devrimleri ayakta tutan unsur, bunları okullarda ve Halkevlerinde bir doktrin olarak benimsemiş bulunan geniş kütledir. Fikir aşılamaadaki aynı kesif çalışma demokratik değerleri benimsetmek bakımından da gösterilirse, devrimlerle birlikte vatandaş hakları da kütülpelerin bekçiliğine kavuşmuş olacaktır. «Halkçılık» in vaktiyle yanlış anlaşılacak mânâsını bugün düzeltmek zorundayız.

Hukuk ve siyasî bilimler sahasında yapılacak demokrasi eğitiminin basit bir vaaz hâlinde kalması düşünülemez tabii. Öğrencilerin de bu eğitime faal bir şekilde katılmaları, meseleleri tartışmaları, araştırmaları, günün konularını üzerinde düşünmeleri gerekecektir. Başarılı bir şekilde yapıldığı takdirde, böyle bir eğitim, memlekette demokrasinin geleceği bakımından her türlü müesseseden daha kuvvetli bir teminat olacaktır. Öyle ki, demokratik hayat tarzına karşı en ufak bir tehdit bahis konusu olunca, bu eğitimden geçenler, âdetâ şartlandırılmış reflekslerin etkisiyle hareket edermiş gibi, istenen tepkiyi gösterecekler ve demokrasinin şekil oyunlarını gerisinde kaybolmasına imkân vermiyeceklerdir.

Bu arada, eğitim bakımından «örnek» meselesinin taşıdığı önem üzerinde durmak gerek. Öğrenci, kendisine öğretilen hareket tarzları için hayattan örnekler gösterilmesini istiyecektir ve bütün pedagogların kabul ettikleri gibi, ilk aradığı örnek karşısındaki öğretmendir. Kumar oynamanın kötülüğünden bahseden öğretmeni kumar oynarken görmek bir ilkökul öğrencisinde nasıl bir tepki uyandırırsa, aynı şekilde, demokrasi eğitiminden bahsedenlerin demokrasinin savunul-

masına sıra geldiği zaman hareketsiz kaldıklarını gören üniversite öğrencisi de içindeki bütün inancın sarsıldığını hissedecektir. Demokrasinin değerinden, vatandaş haklarından, hürriyetlerinden bahsetmek, sonra da, bunları muhafaza için kendi sözlerine en fazla ihtiyaç duyulan bir anda, bazı he-

sapların endişesiyle, susmak... İşte, öğrencileri birer sinik, fırsatçı ve hiçbir şeye inanmaz kimseler olarak yetiştirecek, demokrasi için zararlı hâle getirecek olan en tehlikeli yol budur.

Sokrates, gerçeği söylemekten kaçınmamak, fakat Atina kamunlarına hürmeten zehir dolu kâseyi dudaklarına

götürmekle, hayatının en öğretici dersini vermiş oluyordu.

(1) Şimdiye kadarki Meclislerin üyeleri hakkında daha etraflı bilgi edinmek ve daha kesin rakamlar bulabilmek için, Cemal Aygen'in 1 Nisan 1955 tarihli Forum'da çıkan «Meclislerin Teşekkülü» adlı yazısına bakılabilir.

Türkiyede Sanayileşme ve Yatırım Meseleleri

II

Sanayi mi - Ziraat mi ?

Doç. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU

Geçen yazımızda*, Odalar Birliğinin yayınladığı Türkiyede Sanayileşme ve Yatırım Meseleleri isimli etüdü tetkik etmeğe başlamış ve raporda ele alınan ilk problemin sermaye yatırımlarının ziraate mi, yoksa sanayiye mi tevccüh etmesi lâzımgeldiği olduğunu belirtmiştik.

Raporda sanayi lehine 5 sebep ileri sürülmekteydi. Bu yazımızda 5 sebebin ne derecede sanayiın ziraate üstünlüğünü gösterdiği tetkik edilecektir.

I.

Zaman Bakımından Yatırımların Ayarlanması

Herhangi bir yatırımın millî ekonomi bakımından faydalı sayılabilmesi için yalnız bahis konusu yatırımın daha fazla millî gelir artışına sebep olması kâfi gelmez. Bazı yatırımlar az millî gelir artışı husule getirdikleri halde, bunların fazla miktarda millî gelir artışına sebep olan yatırımlara zaman bakımından tekaddüm etmeleri, millî ekonomi için zarurî veya faydalı olabilir. Nitekim sanayileşme için raporda da belirtildiği gibi munzam iş gücüne ihtiyaç vardır. Bu iş gücü ise iktisaden geri kalmış ziraf memleketlerde ancak ziraatten temin edilebilir. Yani ziraatten sanayiye işgücü alınması icabetmektedir. Acaba Türkiyenin hususî durumu düşünülürse, ziraatten sanayiye, bütün sanayi ihtiyaçlarını karşılayacak kadar iş gücünün geçmesi için ziraate sermaye yatırımları yapmak gerekir mi ve bu ne miktarda olmalıdır? Bazı

durumlarda ziraatten işçi alınması için, ziraat sahasına sermaye yatırımı yapılmasına lüzum yok iken, diğer bazı hallerde ziraatte sermaye yatırımları yapılması elzemdir. Acaba, Türkiye'nin durumu nasıldır? Ziraate sermaye yatırılmadan bazı ziraf işçilerin ziraatten ayrılması Türkiye millî gelirinin azalmasına sebep olur mu? Türkiye ziraatinin bünyesi bu bakımdan etüd edilmiş değildir. Yalnız günlük müşahedelere bakılacak olursa, sanayi lüzumlu vasıfsız iş gücünü bulmakta zorluk çekmektedir. Bu hâdisenin ikinci bir mânâsı, marjinal işçilerin sanayi sahasında ziraat sahasına nisbetle fazla kazanç elde ettiğidir.

Şu halde ziraf sahaya yapılan veya yapılacak sermaye yatırımları belki sınaî sahaya yapılan yatırımlardan daha az prodükif, daha az gelir yaratıcı olabilir. Fakat ziraf sahaya yapılacak yatırımlar bol miktarda emeğin serbest kalmasına imkân verecekse, ziraf yatırımlara bir öncelik vermek icabedebilir. Fakat bu husus, henüz memleketimizde araştırılmış değildir.

II.

Ziraatte ve sanayide sermaye kesafeti

Bahis konusu etüdde sanayiın ziraate olan üstünlüğü, Türkiye'de (ve diğer memleketlerde) ferd başına düşen ziraf gelirin sınaî gelire nisbetle düşük bulunduğu gösterilerek isbat edilmeye çalışılıyor. Bu çeşit deliller mutlak olarak doğru değildir. Zira sınaî sahaya ziraatten daha fazla yatırım yapılmış

ise diğer bir tâbirle sanayide sermaye kesafeti daha fazla bulunuyorsa şüphesiz sınaide ferd başına düşen millî gelir fazla bulunacaktır. Veya memlekette kullanılan ziraat tekniği iptidai ise ziraf sahadaki müstahsiliyet sınaie nisbetle daha düşük olur. Ziraatı sınaî lehine mahkûm edebilmek için bu meselelerin tetkiki icabeder.

Günlük müşahedelerimizden biliriz ki, memleketimizde sermaye kesafeti sanayide daha fazla olduğu gibi, ziraat tekniği de çok geridir. Bunların en tabii neticesi, ziraatte ferd başına müstahsilliğin sanayiye nisbetle düşük bulunmasıdır.

Acaba memleketimizde ziraat sahasına yatırımlar yapılsaydı, diğer bir tâbirle ziraatte sermaye kesafeti arttırsaydı, nüfus başına düşen ziraf gelir ne mikdar artabilirdi? Aynı suali şu şekilde de ifade edebiliriz: Acaba sermaye yatırımları ziraat sahasında mı yoksa sanayi sahasında mı fazla gelir artışına sebep olmaktadır. Etüdde bu hususta bir malûmat olmadığı gibi, memleketimizde bu sahada yapılmış bir araştırma dahi mevcut değildir. Şahsen yapmış olduğumuz çok kaba bazı hesaplara göre meselâ sulama tesisleri için yapılan yatırımlar, millî geliri, senede ancak %5 gibi çok cüz'î bir şekilde arttırmaktadır. Halbuki sanayi yatırımlarının millî gelire ilâve ettiği kıymet gene çok umumî ve kaba bir hesaplama yolda %100 ü aşmaktadır. Ya-

ni yatırımların sanayi sahasında husule getirdiği gelir artışı, ziraate nisbetle kat kat fazla gözükmetedir°. Fakat bu ve buna benzer istatistikî malûmat, sanayiî üstünlüğü hakkında bize kat'î bir fikir vermez. Nitekim sermaye yatırımları ziraatin sulama sahasına değil de meselâ tohum ıslahı, haşeratla mücadele, ziraat tekniğinin ıslahı, ihrac meyveciliğinin geliştirilmesi gibi sahalarına yapılmış olsa idi, sermaye yatırımlarının ziraate husule getirecekleri gelir artışı çok daha fazla olabilirdi. Görülüyor ki, yatırım sahalarının iyi ve fena seçilmiş olması dahi, sermaye yatırımlarının ziraatte mi yoksa sanayide mi daha faydalı olacağına kat'î surette tesir eser. Bütün bunları bilmezken ziraati mahkûm etmek doğru olmaz.

III.

Ziraatte ve Sanayide Bol Âmil

Herhangi bir sermaye yatırımının elverişli olup olmadığı, diğer hususlar yanında, memlekette nisbeten bol bulunan istihsal âmillerin kullanma derecesine bağlıdır. Bunu bir misalle izah edelim. Farzedelim ki A ve B sahalarında bir milyon liralık yatırım yapılmıştır. Bu yatırım sonunda A sahasında yatırımın sebep olduğu millî gelir artışı 500000 ve B sahasının sebep olduğu gelir artışı 400.000 liradır. Bu takdirde A sahasının daha verimli olduğu zannedilirse de, bu zarurî değildir. Zira:

1 — A sahasına bir milyon liralık yatırım yapılırken bahis konusu mem-

leket için kit istihsal âmilleri fazla miktarda kullanılmış ise bu yatırımın üstünlüğü muhakkak değildir. Meselâ memleketimizde kit istihsal âmili sermaye buna mukabil bol istihsal âmili emektir. A sahasına yapılan bir milyonluk yatırım 700.000 liralık ve 200.000 liralık emek ve 100.000 liralık tabiat âmili; buna mukabil B sahasına yapılan yatırım 800.000 liralık emek ve 100 bin liralık sermaye ve 100 bin liralık tabiat âmilinden mürekkep ise, A sahasının B sahasından üstün bulunduğunu söyleyemeyiz.

2 — Diğer taraftan A ve B sahasına yapılan yatırımlar acaba ne miktarda bol ve kit istihsal âmilleri kullanmaktadır? Meselâ A sahasına yapılan yatırım 500.000 lira millî gelir artırıma sebep olduğuna göre 400.000 liralık sermaye 50.000 emek ve 50.000 liralık tabiat âmili ve B sahasına yapılan yatırım 400.000 liralık millî gelir artışına sebep olduğuna göre, 300.000 liralık emek 50.000 liralık sermaye ve 50.000 liralık tabiat âmili kullanıyorsa gene A sahasına yapılan yatırımın daha müsait olduğunu söyleyemeyiz.

İşte, ziraat ve sanayi sahalarını sermaye yatırımları bakımından tercih ederken kit ve bol âmil kullanma derecesinin gözönünde bulundurulması lâzım gelir. Bu hususta memleketimizde henüz bir etüd yapılmış değildir. Şu halde, memleketimizde ziraatin mi yoksa sanayiî mi müsait olduğunu söylemeden evvel bu çeşit tetkiklerin yapıl-

ması gerekir. Yalnız şurası muhakkaktır ki her ziraî yatırımın veya her sınaî yatırımın ihtiva ettiği ve kullandığı istihsal âmili cinsi birbirinden farklıdır. Bu bakımdan her ziraî yatırımın her sınaî yatırımdan daha az veya fazla bol istihsal âmili ihtiva ettiği söylenemez. Bâzı sınaî yatırımlar, bâzı ziraat yatırımlarından daha fazla bol istihsal âmili kullanırlar. Diğer bâzı sınaî yatırımlar ise, bâzı ziraat yatırımlarından daha az kit istihsal âmili kullanır. Bu hususlar ele alınmadıkça 1958 senesinde Türkiye'de sınaî yatırımların ziraî yatırımlara nisbetle daha elverişli olduğunu söyleyemeyiz.

NETİCE

Yukarıda tetkik ettiğimiz 3 hususa ilâve olarak birçok meseleleri daha tetkik etmeksizin ziraî yatırımların mı, yoksa sınaî yatırımların mı daha faydalı bulunduğu veya herbirinin nisbî ehemmiyetinin ne olacağı hususunda karar verilemez. Ele aldığımız raporda ziraat ve sanayi yatırımlarının karşılıklı ehemmiyetlerinin tetkiki bellibaşlı gayeyi teşkil etmediği cihetle bu mesele zaten etraflı tetkik edilmemektedir.

Raporda asıl dikkat; sanayileşme ve sınaî yatırımlar üzerinde toplanmaktadır. Müteakip yazımızda raporda Türkiye sanayiî hususunda yazılanlar tahlil edilecektir.

(*) FORUM, 1 Şubat 1958.

(°) Bu hususta yapılan hesaplar için «İktisadî Kalkınma» isimli kitabımıza bakınız.

K ö y O d a l a r ı

HARMANDALIOĞLU

Bundan önceki bir yazımızda Orta Anadolu'nun köy evlerinden bahsederken ayrıca köy odaları üzerinde durduğumuzu da bildirmiştik. Burada köy odalarına ait yazıma; çocukluk günlerimden canlı hatıralar taşıyan (tipik bulduğumuz) büyükçe bir köy odasından söz açmakla başlayacağım: Mahallemizin en zenginlerinden sayılan Aksaraylıoğulları'na ait bu odanın bundan 25-30 yıl öncesi bile oldukça tertipli, düzenli bir hali vardı. Evin avlusunda iki kat üzerine yapılan bu köy odasının alt katı ahır olarak sığır, sığa ve

öküzler için ayrılmıştı. Bu kısım biri büyük, biri küçük olmak üzere iki gözden ibaretti. Büyük gözde daimî olarak sayısı yedi, sekizden aşağı düşmiyen iri celep malı Kars öküzleri bağlı durur; küçük gözde evin damaları ile eşekleri, sığırları yer alırdı. Odanın üst katı ise, mahallenin erkek cemaati ile yabandan gelen misafirler içindi. İnsanlar taş bir merdivenden odaya girip çıkarlar; hayvanlar ise, merdivenin altındaki bir kapıdan işlerlerdi. Odanın dört tane penceresi olduğundan içerisi oldukça havadar ve aydınlıktı. Odanın

üç tarafı sedirle çevriliydi. Bu sedirlerden sokaktan yana olanı bölünerek ortasına bir ocak oturtulmuştu. Ocağın iki başında iki tahta dolap vardı ki, bu dolaplar her zaman kilitli bulunur, içerisinde çay, kahve takımlarıyla uzun kış gecelerinde okunan cenk kitapları, köyün bağlı olduğu tarikata ait risaleler, masallar çeşitli âşık kitapları, müşamba içerisine sarılı irili ufaklı, müşhaf-ı şerifler saklı tutulurdu. Ayakkabı çıkarılan yerle, cemaatin oturup sohbet ettiği kısmı tahta parmaklıklar ayırmaktaydı. Tahta parmaklığın hemen ö-

nünde, kapıya yakın yüksekçe bir yerde daire biçiminde oyulmuş tahtadan bir destilik vardı. Destiliğin altında dışarı çıkacakların kullanacağı bakır bir ibrik bulunurdu. Odanın yüz numarası bir hayli uzakta olduğu için gidip gelmekte bir hayli güçlük çekilirdi.

Bunlardan başka, odanın eşyaları arasında daimi olarak şunlar göze çarpardı. Düğünler, dernekler için bir, birbuçuk metre çapında büyükçe bir tahta siniyle, günlük misafirler için küçük bir tahta sini, birkaç toprak desti, bir demir maşraba, bir eski süpürge... Odanın bütün döşemesini, altlarına hasır atılı tek şak üzerine dokunmuş yerli birkaç kilimle, içerisi çöp basılı birkaç ev dokuması yastık, köşelere atılmış bir, iki partal minder teşkil ederdi. Bina da sedirlerin ortasına rastlayan taban kısmı, tuğla rengindeki horasanla sıvalı olduğundan odanın içi öyle fazla tozmadığı gibi, ayakları da her zaman için sıcak tutardı. Bu döşeme, bezir yağı ve pamuğu karıştırıp dövmek suretiyle meydana getirilen horasan, bu köy odasında çimento ve mozayiktan —sağlık ve temizlik bakımından— daha önemlice iş görüyordu...

Aksaraylıhoğulları'nın odasında her sınıf ve yaştaki insanların yerleri ayrı ayrı olmak üzere, ocağın başından başlayarak kapıya doğru sıralanırdı. En başta oda sahibi Mehmet Ağa ile mahallenin sakallı ihtiyarları yer alırdı. Onun arkasından sıra ile misafirler, orta yaşlılar, delikanlılar gelirdi. Çocuklar bu odaya pek yavaşlardı. Sadece biz, birkaç çocuk Mehmet Ağa'nın torunu Ali'nin okul arkadaşı olduğumuz için, iltimaslı olarak alındığımız odanın bir köşesine sessizce pusar, uslu uslu, âdetâ nefes almaktan korkarak büyüklerin sohbetleriyle, ara sıra okunan cenk kitaplarını dinlerdik. Yan taraftaki tahta sürgülü bir deliğin açılıp, kapanmasıyla alttaki ahırdan devamlı bir sıcaklık geldiğinden odanın içerisi sanki kaloriferle ısıtılıyormuş gibi daima aynı sıcaklıktaydı.. Çok soğuk günlerde okuldan ve oyundan artan zamanlarımızı böyle sınımsız bir odada büyükler arasında, harp ve askerlik hatıralarını dinliyerek geçirmek, bizler için büyük bir mutluluk sayılırdı.

Cumhuriyetin ilk yıllarına rastlayan bu çocukluk çağımızda bâzı Ramazan geceleri, hemen altımızdaki Hoca'nın çeşmesinde abdest alarak büyüklerin arkasında namaza durduğumuzda olurdu bu odada... O zaman bu ibâdet

işini biz birkaç çocuk, biraz büyüklere özenmekten, biraz da her gece cemaatin başında imamlık vazifesi gören sarıklı hocamızı memnun etmek gayretinden ötürü yapardık. Mescidin uzak ve soğuk oluşundan dolayı olsa gerek, köy odaları kışa rastlayan Ramazanlarda mahallemizdeki cemaat için bir nevi mescit vazifesi görürdü o devirde...

Köylerde vazife aldıktan sonra da daha böyle yüzlerce köy odaları gördüm. Bunların içinde yattım, kalktım, yemek yedim. Buralarda köylü vatandaşlarla çeşitli meseleler üzerinde çene çalarak sabahladığımız günler çok oldu...

Odalarnın, Köyün Sosyal ve Kültürel Hayatındaki yeri ve Önemi.

Burada hemencecik şunu belirteyim ki, köy odalarının, köyün sosyal ve kültürel hayatında apayrı bir yeri ve önemi vardır. Eğlence yerleri, kahvesi, gazinosu, okuma odaları bulunmayan kasabadan uzak köylerde bu odaların köyün toplum hayatındaki yeri ve mevkii daha büyüktür.. Bugün için köyün kültür ocakları diyebileceğimiz bu yerler, her yaştaki insanlar için eğitici ve yetiştirici bir rol oynarlar. Köyün gençleri toplum hayatına ilk adımı burada atar... Dünya'ya ve Ahiret'e ait ilk bilgileri burada alır... Buralarda neler konuşulmaz... Şehir ve köy havadisleri günü gününe, sıcaklığına bu odalara aktarılır... Gene günü gününe, sıcaklığına bütün bir köye, bütün bir obaya buralardan dağılır. Dışarıdan gelen her şehirli, kapıdan giren her yolcu yolakçı, çerçi, berber dağarcığındaki havadisleri buralara boşaltır. Avcılığa, yolculuğa, askerliğe, kâra, kisbe dair neler dinlemezsiz buralarda... Günlük olaylar burada tartışılır. İnsanlar burada yargılanır. Yumruklar burada sıkılır. Küfürlerin katmerlisi, dedikoduların her çeşidi burada yapılır. Çok kere mahkemelere kadar ulaştırılan kavgalar, gürültüler burada kopar. Bucak müdürü ve başefendinin de katılmasıyla ziyetle ilgili tarla, sınırlı dâvaları buralarda görülür. Bu ihtilâflı meselelerde şayet alınan kararlara karşı gelenler, muhtar, ağaya karşı tutanlar çıkarsa işi ileri götürmeden hesapları hemencecik burada görülür.. Çocuklar ve gençler hayata bu köy odalarından aldıkları bilgilerle hazırlanırlar. Okulsuz, öğretmensiz binlerce köylerimiz için - çocuğun üzerinde yaptığı etki bakımından - buralar birer eğitim merkezleri sayılır. Köy ço-

cuğu şehirde, pazarda nasıl davranılması gerektiğini, çeşitli muâşeret kaidelerini, kadına, paraya, mala mülke, dine, diyanete dair birçok bilgileri gene buralarda öğrenir.. Bakmışsınız ki birisi odadaki cemaate kasaba pazarında bir açığözden yediği kazığı anlatıyor :

— Herif bizden «Sana gazyağı bulacağım, şuracıta bekle» diye elli papeli nasıl bir aldı da mağazaya daldı ise hâlâ çıkacak. Meğer döyyosun oğlu bu kapıdan vurmuş, öbir kapıdan fırlamış. Ne bilirsin birader mağazanın iki kapısı olduğunu.. Daha kimbilir bizim gibi kaç tane enayiye hasıra sardı namussuz oğlu namussuz...

— İyi vallahi!.. Cebine elli lirayı kıstır. Bu kapıdan gir vırrıt.. öbir kapıdan çık cırrıt.. Bizim gibi enayiler olmasa açığözler acından ölür..

— Kör tuttuğunu... Tövbe, tövbe...

Arkasından bir sürü sövüp saymalar, şehirli, köylü üzerinde tartışmalar.. Derken efendim köşede tesbih çiftliyen imamın, «Vardır Cenab-ı Hakkın bunda da bir hikmeti, Mü'min kullara küfür yakışmaz» diyen müdahalesiyle ortaklık yatışır gibi olur. Olur ama, bu defa da karşı köşede oturan gençlerden bir grup, düğün kıyafetleriyle henüz döndükleri komşu köyün düğününden hatıralar nakletmeğe başlarlar. Öyle bir ballandıra ballandıra anlatırlar ki, sözü biri bitirmeden biri teslim alır.

— Ağa dediğin böyle olmalı, derler de inanmazdım. Herif sapına kadar ağaymış doğrusu.. Ortancıl oğluna öyle bir düğün yaptı! Öyle bir düğün yaptı ki bütün aşiret yerinden oynadı.. Hariç kalabalık ayrı, yalnız okuyuntulu olarak düğüne on dört köy gelmişlerdi. Bu aşirette de at var ağam... Ya o hediyeler, başışışlar.. Davulcunun, köçeğin alınca bir basan beşlik, onlukları desteynen basıyor. Var evi kerem evi canım. Gözümün önünde bir gün de dokuz tane kısır koyunu birden kestiler. Ama herife de geldi doğrusu. Koç, koyun, halı, kilim...

Her taraftan hayret sesleri :

— Abooo...

— Vay anasını!

— Verdiği kadar da aldı desene şuna..

— Hele o değnek oynayan seymenlere ne derdin. Kırkbin kere maşallah! İçlerinde biri vardı hele. Ata mı bakarsın, delikanlıya mı. Oğlanın atın üzerinde öyle bir duruşu; bir değnek atı-

şı vardı. Hâzâ Osmanlı... Atı da kendi de... Köpoğlusı..

Tam bu sıra «trak» diye köy odasının kapısı ardına kadar açılır. Ağzı yüzü kan içinde, tıknafes biri kendini içeriye atar.

— Ağalar ölümünüzü! Bu köyde erkeklik öldü mü? Sarıbalılar gene çoluk çocuk bizim çayır tarlaya çift koşmuşlar.. demeğe kalmaz, odadaki cemaat büyük bir gürültü ile ayağa fırlar. «Çayır tarla, Sarıoba...» Bu iki kelime çoluklu, çocuklu bütün bir köyü yerinden oynatmağa yeter de artar bile... Artık Allah ne veriyse; sopasını, bıçağını, tabancasını kapatan on iki senedir Sarıbalılarla münazaalı olan Çayırtarla'ya seçirtir.

Şayet akli başında biri çıkıp da kavgayı vaktinde önlemezse, az zamanda tarafların birbirlerine yüklenmesiyle savaş meydanı haline dönen Çayırtarla'da kan gövdeyi götürür.

Köy Odalarının

Gördükleri Vazifeler.

Köy odaları, köy halkının gece gün düz toplaşarak çeşitli konular üzerinde dertleşip sohbet ettikleri mahaller olmanın dışında, bakmışsınız toptan köyün misafir ağırlama yeridir; bakmışsınız düğün odasıdır. Kız burada oynatılır. İçki burada içilir. Çeşitli eğlenceler burada tertip edilir. Bakmışsınız teravih ve yatsı namazları kılınan bir mes-cittir. Bakarsınız köyün mahkeme salonudur. Bakarsınız siyasî partilerin ocak-bucak toplantıları buralarda yapılır.

Mevlütler burada okunur. Ölü kefeni burada biçilir. Bir de bakmışsınız, gece cemaat dağıldıktan sonra meydana boş bulan delikanlılar gizlice kumar atmak için burada toplanmıştır. Gene bakarsın oba köyden bir bağlamacı ve ya kavalcıyı aralarına alan köyün delikanlıları, el ayak çekilince başlıyarak tan yeri ağarıncağa kadar buralarda hora teperler..

Bakarsın, köy odaları cin - peri masallarının anlatıldığı çeşitli cenk kitaplarının okunduğu bir yerdir. Bakarsın günün birinde köyü irşat vazifesiyle ocakzade bir Şeyh veya bir Dede çıkagelir. «Hazreti Ali Efendimizle, İmam Hüseyin Efendimiz» e dair Arap tarihin den 1300 küsur senelik menkıbeler naklederek halkı coştururlar.. Galeyana gelen halk arasında haykırmalar, höykürmeler... Arkasından gelsin bizim Şeyh Efendiye adaklar.. Niyazlar.. Kesilsin çifte kurbanlar.. Sazlar, sözler.. «Lânet olsun ol Yezit'in canına» nidaları..

Tarikat mensuplarından biri, kendi köy odalarında kendi câmiasından insanlarla bu çeşit toplantılar yaparak çıkarına bakarken, öbür yanda Hoca efendiler de kendi cemaatine mensup kimseleri, «Zındıklar, Farmasonlar» diye karşı taraf aleyhine kışkırtmakta diğerlerinden hiç de aşağı kalmazlar.. Her iki taraf da taassubu körüklemekte nekadarda usta ve mahir davranırlarsa, köylüler üzerinde kuracakları nüfuz ve otorite de o kadar fazla ve sürekli olur. Bu karşılıklı atıp tutmaların

sonu iki kelibecik bir dua ile sona erer! «Rabbenâ rübbenâ.. Hep bana hep bana...»

Oda Tipleri.

Gördükleri vazifeler aynı olmakla beraber, bugün Orta Anadolu'da bakımı ve işletme şekli itibariyle birbirinden farklı iki çeşit köy odasına rastlanmaktadır. Bunlardan birincisi tamamile bir şahsa veyahut bir kabîle veya oymağa ait olan odalardır. Odanın döşemesi dayamasıyla birlikte günlük bakımı, bir misafirin kabul veya reddedilmesi odanın, açık veya kapalı tutulması sırf hane sahibi ile ailenin bağlı olduğu oymağı ilgilendiren bir meseledir. Çok kere babadan, dededen devir olunan bir oda, zamanımızda sahibine birçok külfetler yüklediği halde hane sahibi veya oymak etrafın sözünden çekindiğinden «İl arı, düşman körü» diyerek bu âdeti yürütür gider.. Doğu Anadolu köylerinde ağa ve eşrafların açık bulundurdıkları odaların hemen hepsi bu tiptendir. Babadan, evlâda intikal eden bu odalarla birlikte ağalık ve eşraflıkta sülâleden sülâleye devam edip gider..

Bu tip odaların, en mükemmellerinden birine geçen senelerde Hacıbektâş'ın Çiğdem adındaki bir köyünde rastlamışım. Dümdüz bir ovanın yüzüne serpilmiş büyükçe bir köy. Köye girdik. Yerde o çevrede örnek olarak gösterilen Çiğdemli Abdullah Efendi'nin odası. Kapıdan içeri giriyorsunuz.

(Devamı var)

Okurların Forumu

Hukuk Devleti Özlemi

FORUM Yazı Kurulu'na;

İsterseniz bu başlığın yerine "Danıştay varlığını göstermelidir" deyiniz. İkisi de birdir benim için. Çünkü anlaşılmalıdır ki, bugün, hukukla bağlı devlet kavramının bilimsel edebiyatını yapmak yetmiyor. (94) sayılı Forum'un başyazısında belirtildiği gibi: "Hukuku ve ilmi gerçekleştirmek için, onun uğrunda savaş şarttır!" Rudolf Von Jhering'den beri değer ve öneminden hiçbir şey yitirmeyen, tam tersine, gün geçtikçe geçerliliğini güçlendiren, sağ-

lamlaştıran "Hak Uğruna Savaş" ilkesinin eylemsel olarak uygulama alanında görünmesini, gerçekleşmesini sağlamak: ancak ve ancak bu ilkeye inanmış olanların, bu ilkeyi koruyabilecek, bu ilkenin bekkilğini ve savunuculuğunu yapabilecek durumda ve görevde olanların davranışa geçmeleri, yılmadan, korkmadan, çekinmeden seslerini duyurmağa çabalamalarıyla mümkün olabilecektir. Örneğin: bu ülkede hukuk devleti özlemini, susuzluğunu ortadan kaldıracamız, gidereceğimiz vaadiyle iktidar san-

dalyesine oturanlar: Vekâlet emrine almalar, görülen lüzum üzerine işten el çek-tirmeler... gibi görünüşte normal idari tasarruflarımız süsü ve perdesi arkasında hukuka aykırı kararlar almak sorumsuzluğunu yüklenmekten çekinmiyorlar. Bir idare için "vekâlet emrine alma", "görülen lüzum üzerine" işten el çekirme olayları, tasarrufları normaldir, tabiidir, haktır, görevdir. Ancak: Aynı idare için, aynı derecede bir borç, görev ve ödevdir ki: bu tip idari tasarrufların hukuka uygunluğu, esas, maksat, selâhiyet ve şekil unsurları bakımından hukukiliğini de ispat etmek, edebilmek şarttır, gerektir. Tersî halde: hukuku çiğnemiş bir idare, kendi varlık ve doğum sebebini hukuka borçlu olan; ama hukuku ayaklar altına almış çığ ve saldırgan bir idare karşısında bulunuyoruz yargısına varmakta yanlışlık etmiş olmayız, sanırım. Gerçekten: kamu hak ve hürriyetlerinin elde edilmesi savaşında İngiltere ile Fransa'da akıp gitmiş, olmuş bitmiş bir "idarenin kaza organları önünde hushumet"e konu teşkil etmesi, kaza organla-

rinin idareyi mahkûm etmesinin ibret alınacak örnekleri bir değil, birçoktur. Devletin, idarenin hukuka bağlılığını sağlamak yolunda tarihe geçecek önemde, cesaretle kararlar vermektedir ki: idarî kaza mercileri, fiilen demokrasi alanında başarılı, müeyyideli adımların atılmasına, merhalelerin aşılmasına yardımcı olabilmişlerdir. Türkiyemiz de batılı, demokratik ülkelerden olmak zorunluluğunu duyuyor ma dem ki: demokrasiyi şeklen temsil eden kurumların, ruhsal varlık itibarıyla de kendilerini göstermeleri olayını gerçekleştirebilmelidir. Bu kurumların başında, arasında "Danıştay"ın da gelmekte bulunduğunu düşünüyoruz. Genel mahkemelerin bağımsızlığı, güvenliği ne derece sarsılmışsa idarî mahkemelerin en önemlisi olan Danıştay'ın ve ilişkinlerinin de güvenlik ve bağımsızlıkları o derece zedelenmiştir. Biliyoruz. Ama buna rağmen: Vekâlet emrine alma, görülen lüzum.. tasarruflarının hukuka uymayanlarını "iptal" etmek hakkını, yetkisini, görevini gösterebilir, göstermelidir, Danıştayımız... Öyle ki: idare, hukuka uygun olmıyan bir tasarrufa girişmek pervasızlığına düşmesin.

Bu bakımdan: son günlerin olayları, bu arada sonuncusu - Kubalı olayı - idarî kaza mercilerimiz, danıştayımız önünde sınav geçirecektir. Fıliyatı, tatbikatta müeyyidelendirilecek bir örnek ya da birçok örnekler verilmedikçe: genç demokrasmiz, yeşermeyen solmak zorunda kalacaktır ki: Yazık olacaktır.

Hukuk devleti - ve demokrasmiz uğruna boyunlarımızın kıldan ince olduğunu, gerekirse hak uğruna savaşta bireyler ve kurumlar olarak yitirilecek pek çok, hattâ herşeyimizin varlığını benimsettirebildiğimiz ve benimsediğimiz gün: demokrasi zemininin mânevi yönü, zihniyeti gerçekleşmiş sayılacaktır ki: hak-hak diye, hürriyet-hürriyet diye iktidar alanların hak ve hürriyetlerimize saldırılarına duracak, kesilecek, dinecek ve kabuğuna çekilecektir.

Mustafa Vasıf ERSOY — Malatya

Üniversitenin Başına Gelenler

Nihayet olan oldu. Hakikî bir ilim adamı fikir hürriyeti ve ilmi gerçeklerden uzaklaşmamak uğruna çok sevdiği kürsüsünden alındı.

Üniversitenin muhtariyeti yolunda bu kadar sıkıca kurbanlar verileceğini doğru su hatırımıza getirmek istemiyorduk.

Bir T. Feyzioğlu ve arkadaşlarının ilmi hüviyetlerini tamamlayan cesaretleriyle yapmış oldukları hareket ne yazık ki Üniversite muhtariyetine bir gün için bir şey kazandırmadı. Sadece aydın gençlik ve efkârı umumiyede gerekli tepkisini göstermekten geri kalmadı.

Sayın Prof. H. Naili Kubalının gazeteye verdiği beyanatının Senatonun fiili

politika ile ilgili olmadığına dair kararına rağmen vâki beyanattan dolayı vekâlet emrine alınması esasen efkârı umumiyede mevcut bu yoldaki reaksiyonlara bir yenisini ilâve etmiş oldu.

Böylelikle tekralanan olaylar Türk efkârını fikir hürriyetine reva görülen muameleler karşısında sanki uyanık tutmak istiyor. Halbuki basınıımızda geniş tepkiler yaratan hâdiselerin kahramanları evveliminde vazifelerine bağlılıklarından başka bir şey yapmış da sayılamazlar.

Ne var ki, viran olası hanede evlâd-ü ayal var, psikolojik frenine! Dolmuş etmemişlerdir. İnsanın aklına Yenikapı Mevlevihanesi Şeyhi Ali Nutki Dede efendinin Sultan II nci Mahmut'a vermiş olduğu cevap geliyor (x).

Sultan Mahmud sık sık mevlevihaneye gelir âyinlerde bulunur ve dervişlere ihsanlar verirmiş. Bu hal Şeyh Efendinin hoşuna gitmez fakat bir sebep de zikreddenen padişaha bu hissini beyan edememiş.

Bir gün padişah "Şeyhin bana bir şey emretmez misiniz" diye sorunca Dede efendi yalnız teşekkürle iktifa etmek isterse de Mahmud II. ısrar eder: Bunun üzerine "Var amma yapamazsınız" diye cevap verir. Mağrur Padişah hayretler içerisinde.

"Nasıl olur siz lütfen söyleyiniz!" der. Aldığı cevap daha da hayretini kamçılar. Zira Ali Nutki Dede "Öyle ise bir daha bu tekkeye gelmeyiniz." der.

Sultan Mahmud'un "beni evliyaullah kapısından kovuyor musunuz?" diye olan mukabelesine ise Dede efendi sükûnetle "Buraya Mahmud efendi olarak gelerseniz gelin. Yoksa Sultan Mahmud olarak gelip dervişlere ihsanlarda bulunarak onların kalbini Allahtan sizin kesenize çevirecek-seniz gelmeyin. Çünkü kudret sahibi bir insan için en büyük günâh, hakikat aşıklarını maddeye bağlamaktır. Sizi böyle bir günâhtan korumak isteriz" der.

Bugünün tarihini kaleme alacak olanlar Ali Nutki Dedelere yenilerini Turan Feyzileri, Aydın Yalçınları, Kubalıları ilâve edecekler.

Tarih tekrerrür olur derler. Doğru. Ders almamızı bilseydik hiç tekrerrür eder miydi?

Ne mutlu medeni cesaret ve şahsiyet sahibi olabilenlere.

(x) Türkiye İstiklâl ve Hürriyet Mücahedeleleri Tarihi Cilt II Sayfa III.

Dr. Firuz Alp KIREÇ - Susehri

Samet Ağaoglu'nun Bir Kitabı :

"Babamın Arkadaşları"

"Va-Nu" üstadımızın (Akşam) da çıkan bir yazısında, Sayın Samet Ağaoglu'nun bu yakınlarda bir kitap yayınladığını okumuştum. Gerçi Samet Beyin öteden be-

ri edebiyata merakı olduğunu bilirim ve hattâ bir kaç kitabını da gördüm; fakat D.P. iktidarının, hele şu son üç, dört sene için her gün biraz daha gömüldüğü çıkmaza saplanmasına sebep olanlar arasında ismi geçen bu zatın başını kaşıyacak, vicdan rahat ve huzuru içinde düşünecek ne hali ne de vakti olmamak lâzımgeldiğini sa narak kitap yazmağa kalkışacağını hiç zan netmezdim. Zira, ne de olsa, epey fikir selâmeti ve az çok vakit isteyen bu türlü işler, kendi elleriyle yarattıkları bin bir zorluklar içinde bunalan iktidardaki mesuliyet sahiplerinin kârı olmasa gerek, diyordum. Fakat, anlaşılan, Samet Bey için bunların hiçbirisi varit değildir. Çünkü, bir ke-re, onca, memlekette yapılan her şey ancak ve yalnız Sayın Adnan Menderes'in emir ve iradesiyle yapıldığından, kendisine göre ortada üzülecek, düşünecek, uyku kaçırarak bir sebep yoktur. Sonra, hangi Vekâletin başında bulunursa bulunsun - Müşarünileyh durmadan Vekâlet değiştirdi; hattâ, hafızam yanılmıyorsa, Başvekile bile vekâlet etti -, fazla yorumlağa lüzum görmeden, asiya devleti döndürecek arkadaşlar elbette bulmuş ve kendine boş vakit ayırabilmiştir.

Kanaatimce bu eser, Nebioğlu Yaynevinin "Türk edebî eserler serisi" arasında yayınlanmış olmasına rağmen, müellifi tarafından sırf bir edebî eser neşretmiş olmak için yazılmış değildir. Müellifin bu eseri yazmakta bir kasdı mahsusı vardır. Hattâ, denilebilir ki, bu kitap sırf bu maksatla kaleme alınmıştır. Bu maksat ise, son seçimlerde Demokratların epey keyfini kaçırarak İsmet Paşanın o meşhur kindarlığını, sönmez intikam hırsını, sonsuz iktidar düşkünlüğünü delilleriyle ortaya koymak ve onun idaresi zamanındaki sayısız kötülükleri teşhir etmekle seçimlerin az çok öcünü almaktır. Bu maksat, kitabın birçok yerlerinde, hele Topçu İhsan'la Recep Peker'in maceraları anlatılırken açık görülüyor. Eğer tahminimde yanılıyorsam ve eğer eser hakikaten bu gayeyi gütmemişse bile, okuyucular, memleketimizde bir daha görülmemesini hepimizin candan temenni ettiğimiz o acı günlerin bütün çirkinliklerini ve "Millî Şef" in o zaman oynadığı yakışsız rolleri - şayet hâlâ bilmiyorlarsa - dolayısıyla öğrenmiş olurlar.

130 küsur sahifelik kitabı bir solukta okudum. Çok akıcı ve güzel bir üslupla yazılmış. Genç nesli bilmem ama, rahmetli Ağaoglu'nun yaşadığı devre yetişmiş olan bizim gibiler için cidden çok istifadeîli ve alâka çekici. Samet Bey, kitabının Önsöz'ünde "Ben bir tarih kitabı yazmadım." diyorsa da, eserde o devrin bazı tarihî vak'aları, hayatlarından birer nebze bahsettiği eşhas vesilesiyle, birçok taraf-tan aydınlatıyor.

Eserde maceralarından kısımlar nakledilen eşhasın hiçbirinin ismi yazılı değil; fakat portreler, tasvirler o kadar canlı, karakterler o kadar iyi belirtilmiş ki, mevzu bahis olan kimsenin ismi, birkaç satır okununca, hemen dilinizin ucuna geliveriyor.

Kitapta gördüğüm bazı küçük yanlışlar ve zararsız mübalâğalar eserin değerini aslâ eksiltmez. Bunların hiçbirini müel-

lifin bilerek yapmadığı muhakkaktır. Anlatığı hâdiselere şahit olduğu zaman Samet Bey çok gençti; bazı teferruatı iyice hatırlamamış olması pek tabiidir.

Kitabın içinde çok ibret verici ve düşündürücü pasajlar var. Hele insan b. satırların bugünkü iktidarın hâkimlerinden birinin kaleminden çıktığını düşünürse gözlerine inanamayacağı geliyor. Meselâ, kitapta isimleri geçenlerin ve yaşadıkları devrin büyüklerinin iktidardan düştükten sonraki hallerini Samet Bey bakınız nasıl istihfafla tasvir ediyor :

"Sokaklarda duvar diplerinden kendilerini göstermeye çalışarak geçiyorlar. Hani bunlar mıydı caddelere, meydanlara sığıyanlar; hani bunlar mıydı sesleri, kahkahaları, hiddetleri, gazapları ufukları saran kahramanlar; hani bunlar mıydı en şık, en güzel, en akıllı, en zeki, en basiretli olduklarını yürüyüşlerinden, bakışlarından, kolalı gömleklerinden çoraplarının çizgilerine kadar durmadan âleme ilân edenler!.." (Sayın Samet Bey, belli ki, bunları yazarken etrafına biraz olsun bakmamış ve "Gülme komşuna, gelir başına!" ve yine "Düşmez kalkmaz bir Allah" gibi ata sözlerini hiç hatırına getirmemişti.)

Biraz daha ileride, babasının bir arkadaşının ağzıyla - bugün kendisinin de üzerinde oturduğu - iktidar sandalyasını şöyle vasıflandırıyor :

"Nazır sandalyası firavun sandalyasıdır. Oraya Melek veya Musa oturduğu zaman firavun olur."

Recep Peker'in maceralarını anlatırken, Samet Bey şu felsefeyi yürütüyor:

"...Siyasî hayat dünyanın her yerinde zor, dünyanın her yerinde ateşten gömlektir! Hele Şarkta!.."

"Siyaset denilen azgın koşu atının üstünde her babayiğit duramaz. Sihhatten ahlâka kadar insanı durmadan tahrir eden bu hayatın içinde muvazene bulamayanlar en muvaffak olduklarını sandıkları gün düşmenin tam eşiğindedirler!.."

Bir daha iktidara gelmemek üzere Başvekillikten ayrılan Recep Peker'in o zamanki ruh haletini tahlil ederken, Samet Bey şöyle diyor :

"...İyice anlıyor ve görüyordu ki, halkın nazarında bir demokrasi düşmanı adedilmektedir! Tarihe bu sıfatla geçecektir!"

Samet Beyin kaleminden çıkmış ve kitabından harfiyen kopya ettiği bu satırlar ne kadar ibretâmiz, değil mi? İnsan bunları okuduktan sonra, bunları yazan Sayın Samet Ağaoğlu'nun, D.P. iktidarının, hele 1954 den beri bir düzeye çıktığı antidemokratik kanunlar ve aldığı kararlarında imzası bulunan aynı Sayın Samet Ağaoğlu olduğunu düşündükçe donakalıyor!..

Eserde bunlara benzer daha pek çok pasajlar var. Hele Topçu İhsan'ın, Recep Peker'in, Dr. Reşit Galip'in başlarına gelenleri anlatan sayfeler cidden büyük ibret ve dikkatle okunmağa ve üzerlerinde derin derin düşünülmeğe değer.

Saffet ŞAV — İstanbul

İTİZAR

Bütçe müzakereleri dolayısıyla bu sayımız gecikmiştir; okuyucularımızdan özür dileriz.

Ne Diyorlar

Menderes'in Zamana Güvenip Oynadığı Kumar

MENDERES'İN ZAMANA GÜVENİP OYNADIĞI KUMAR

(Time Dergisinde çıkan ve Türkiye'deki durumu tam olarak aksettirmediği gibi, enerjik hareketlerinden dolayı Başbakan Menderes'e karşı bir nevi hayranlık ifade eden yazı Amerikan halk efkârında lâyük olduğu tepkiyi uyandırmıştır bile. 6/7 Eylül olaylarından sonra kendisine ve Türk Milletine kin bağlayan Yunan asıllı Amerikalılar bir yana, bu çeşit peşin fikirlere kapılmadan dergiye mektup yazan samimi Amerikan vatandaşları, Doğu dünyası karşısındaki müttefikleri arasında böyle dik-tatörce gidişleri hoş karşılamamaktadırlar. Hattâ meşhur Senatör John D. Kennedy, "demek ki etraflarına dehşet salan kabadayılar bile, sırf arka bahçelerinde güdümlü mermilerle oynamamıza müsaade ettikleri için, bize melek yüzlü gözükmeğe başladılar diyor. Biz de, Türk halk efkârında, bütün Amerikalıların "Time" yazarları gibi düşündükleri zehabının uyanmaması için, aşağıdaki yazıyı sütunlarımıza ahyoruz.

Makale, 26 Aralık 1957 de, yani Time'deki yazıdan takriben bir ay önce "The Reporter" dergisinde yayımlanmıştır ve bu bakımdan biraz eskidir. Meselâ içinde üniversite ve Kubah olaylarından bahsedilmiyor. Mamafih, derginin aynı sayısında, atom bilgini Oppenheimer'e yapılanları enkizisyon mahkemelerinin Galile'ye yaptıklarına benzeten bir makale bulunduğuna göre, yazarın bu konuda da neler söyleyeceğini tahmin etmek güç olmasa gerek. "The Reporter" dergisi, Time kadar popüler ve çok satılan bir dergi olmamakla beraber, Amerika'nın en seçkin çevrelerinde okunan ve liberal fikirlerdeki öncülüğü ile tanınmış bir dergidir. Makalenin yazarı Claire Sterling ise, hâlen derginin Akdeniz memleketleri muhabirliğini yapmaktadır. Tercüme sırasında bazı kısımlar, kanunî yasaklarla veya herkesce bilinen dış politika meseleleriyle ilgili oldukları için, çıkarılmıştır.)

Türk ordusu, NATO içinde en büyük, Akdeniz kıyılarında en iyi, Orta-doğu'da da mukayese kabul etmeyecek kadar kuvvetli bir ordu olarak tanınmaktadır ve Türklerin, gerektiği zaman bu orduyu kullanmaktan çekinmeyecekleri muhakkaktır. Fakat, memleketin iktisadî durumunda el tutar bir taraf kalmamıştır; millet, geçen seçimlerden sonra siyasî bakımdan büsbütün bölünmüştür; Suriye'nin bir Sovyet peyki hâline getirilmesi ise, Ruslara karşı savunulması gereken uzun hudutlara 700 kilometre daha eklemiştir. Bu hudutların savunulması için Türklere güvenebilir miyiz?

Batılı müşahitlere göre, evet. Bu müşahitler, Sovyet emperyalizmini Türklere daha iyi anlamış ve buna karşı koymak hususunda Türklere daha azimli başka bir milletin bulunamayacağı kanaatinde idirler. Onlara göre, içteki meselelerin hiçbirisi bu durumu değiştiremez. Fakat, ortada aşikâr olarak gözükken bir gerçek varsa, o da Türklerin gitgide bir iktisadî ve siyasî çıkmaza saplandıkları ve bu arada kendi güvenliklerine karşı Sovyet tehdidinin de mütemediyen artmakta oluşudur.

İktisadî mesele yeni bir mesele değildir. Hernekadar geçen Kasım'da fiyatları tesbit etmek ve memlekette mal arzını arttırmak için bazı tedbirler alınmışsa da, Türk Hükümetinin 1954 ten beri takip ettiği genel politika, enflasyona karşı bir şey yapmamak olmuştur. O zamandan beri,

çoğu zaman, Türkler, yağsız, peynirsiz, etsiz kalmışlardır; kumaş, ev eşyası, ilaç, kâğıt ve mürekkep gibi ithal malları dükkanlardan yok olmuş; ham madde ve yedek parça yokluğundan, fabrikalar kapanmak veya haftada ancak bir iki gün çalışabilmek durumuna düşmüşlerdir. İthal mallarında çekilen sıkıntı o kadar büyüktür ki, İstanbul'daki taksilerin yüzde kırkı lastiksizlikten işlemez hâle gelmiştir.

Burada da, her zamanki klâsik fasit daire ile karşılaşılmaktadır. Memleketin gelişmesi için hükümetin çok fazla ve çok çabuk para sarfetmesi yüzünden, fiyatlar gitgide artmıştır. Bu ise, Türk lirasının değerinde devamlı bir düşüş doğurmuştur. Paranın değeri düştükçe, köylüler iç pazarlara mal arzetmekten kaçınır olmuşlardır; mahsuller gizlice Suriye'ye kaçırılmış, orada elde edilen altınlar da şiltelerin içine dikilip saklanmıştır. İç pazarlara arz azaldıkça, sıkıntılar artmış, fiyatlar yükseldikçe liranın da değeri düşmüştür; bugün, resmî kurla 2.80 Türk lirası eden dolar, karaborsada onüç on dört lira civarında satılmaktadır.

Türk parasındaki bu düşüş, dış ticareti gittikçe güçleştirmiştir. Bu sebeple memleket, dışarıdan büyük borçlar aramak zorunda kalmış, milli borçların yekûnu 1 milyar 200 milyon dolara, yani yıllık ihracatın dört misline çıkmıştır. Türkiye, dışarıdan borç aldığı nisbette, dışarıya olan borçlarını ödeyemez duruma düşmüş, di-

şarındaki kredi kaynakları hemen hemen tamamıyla kurumuştur. Kredi imkânları ortadan kalkınca, ithalât yapmak ve hattâ iktisadi durum bakımından en elzem olan maddeleri bile getirmek imkânsız hale gelmiştir. Bu yıl 135 milyon dolara varan Amerikan yardımı olmasaydı, memleketin iktisadiyatı çoktan meflûç duruma gelmişti.

Bütün bunlara rağmen, Menderes inatla yoluna devam etmekte, Türk bankalarından daha fazla borç alarak veya daha fazla para basarak, 1950 de iktidara geldiği zaman başladığı kalkınma işlerini yürütmektedir. Yardımcılarından birinin dediği gibi, "istikrar uğruna", ilerlemeden fedakârlık yapılmamaktadır. Fakat, Menderes, iktidarının ilk dört yılında kaydettiği ilerlemeleri ve sınaî istihsalde kaydettiği bir misli artışları artık elde edemez olmuştur. Hükümet, kalkınma projelerine hâlâ devam arzusunda ise de, bunlardan bir çoğu malzeme yokluğu dolayısıyla yavaşlamış, bazıları da siyasi tesirlerin kurbanı olmuştur. Bu gibi tesirlerin en iyi örneklerinden biri Erzurum'daki yeni şeker fabrikasıdır; bu fabrika geçen yıl ancak yedi gün çalışmıştır, çünkü o havali şeker pancarı yetiştirilmesine imkân vermiyecek kadar soğuk olduğu gibi, pancarların zaten çok yüklü olan tek hatlı demiryolundan faydalanılarak çabucak getirilmesi de imkân sızdır. Başka bir misal de, güneydeki Mersin limanıdır. Oradaki projenin neden aşırı derecede geniş tutulduğunu kimse izah edememekte ise de, Mersin'in gayet nüfuzlu bir milletvekilinin memleketi olduğu unutulmamaktadır.

Türkiye'de nüfuslu milletvekili sayısı bir hayli geniş olduğu için, memleketin kalkınma programı, bazı çevrelerce, parlamento üyeleri arasında bir nevi yardımlaşma sandığı gibi telâkki edilmektedir. (....)

Bu gibi hareketlerin, vaktiyle Menderes'i alkışlamış olan halkı onun aleyhine çevireceği muhakkaktı. Nitekim, demokrasi tecrübesi bu kadar yeni olan memlekette, Menderes kendi muarızlarını bertaraf etmek yoluna gitti ve bu bakımdan kullandığı şiddet, aleyhindeki muhalefetin artmasıyla birlikte daha da arttı.

Türkiye'nin demokratik hayat tarzı bakımından olan tecrübesi, ancak onbir yıldır. Atatürk'ten sonra işbaşına geçen İsmet İnönü, onbir yıl önce, kendi arzusuyla serbest seçimlere gitmişti. O zamandan beri tatbik edilen seçim sisteminin tam bir âdil seçim sistemi olduğu söylenemez; buna herhalde en çok İsmet İnönü üzülmemektedir, çünkü tamamen serbest bir seçim sistemi kurabilseydi, bugün, kendisi tekrar iktidara dönmüş olacaktı. Fakat 1950 deki seçim sistemi, bütün mahzurlarına rağmen, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ezici bir çoğunluk karşısında iktidardan uzaklaştırılmasına imkân verecek kadar serbestti.

Menderes'i destekleyenler, Halkçılar karşısındaki zaferlerinden sonra, bir müddet kusursuz hareket ettiler. Fakat, 1954 sıralarında, onlar da Türk hapisanelerini yüzyıllardır siyasi mahkûmlarla dolu tutan alışkanlıklara kendilerini kaptırmışlardı. Bunun ilk âlameti, yayın yoluyla dev-

let adamlarının şeref ve namuslarına hâlel veren, alle mahremiyetlerine giren, Büyük Millet Meclisi'nin ve devletin "mânevi şahsiyeti"ne hakaret eden veya sadece halkı telâşa sevkeden kimseleri üç yıl hapis ve binlerce liralık para cezasına çarptırarak bir basın kanununun o yıl kabul edilmesidir. İki yıl sonra, aynı kanun, hükümet mensuplarının itibarlarına hâlel getirmek "maksadını güden" veya o "intibai veren" yazarların, yazı işleri müdürlerinin ve gazete sahiplerinin cezalandırılmasını sağlayacak şekilde tâdil edildi; böylece asgari cezalar da iki misli artırılmış oluyor ve bazıları da hakaret edilen hükümet mensubunun mevkiine göre derece derece yükseltiliyordu.

Türkiye'de, biraz tanınmış olup da bu kanuna göre hüküm giymemiş pek az yazar, yazı işleri müdürü ve gazete sahibi vardır. Meselâ, İnönü'nün damadı, eski bir devlet bakanına hakarettten yedi ay yirmi üç günlük hapis cezasını ancak geçenlerde bitirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Kasım Gülek ise, yedi yıl içinde oniki defa tevkif edilmiştir.

Bu usuller ancak muhalefet saflarını daha da sıkılaşmaya yaramış ve Menderes, bilhassa dinî duyguları uyandırmak bakımından, Osmanlı İmparatorluğundan kalma başka usullere de başvurmak lüzumunu hissetmiştir. Türklerin yüzde doksan dokuzunun Müslüman oluşuna rağmen, Kemal Atatürk'ün 1920 den sonra din ile devleti kesin bir şekilde ayırışından beri, din, Türk siyaset hayatında belli başlı bir âmil olarak rol oynamamıştır. Milyonlarca Türk, bunu Atatürk'ün en büyük başarılarından biri saymaktadır; çünkü böylece, aradaki birkaç yüzyılı atlayarak yirminci yüzyıla erişmek mümkün olmuştu. Bu bakımdan, Menderes'in memleketteki en geri unsurlardan yardım umması ve geçen Ekim seçimlerine "memlekette binlerce camii yaptık" sloganıyla girmesi derin üzüntü yaratmıştır. Liberal bir haftalık derginin yazı işleri müdürü şöyle diyordu: "Atatürk'ün peçeyi ve fesi ortadan kaldırıışından beri hayli yol almıştık, fakat, ne yazık ki, artık film geriye doğru çevrilmeğe başlandı."

Türklerin epeydir Menderes'e muhalif duruma geçtikleri açıkça bilinen bir hususta ama, 27 Ekim seçimlerine gelinceye kadar, muhaliflerin sayısını tam olarak kimse bilmiyordu. Menderes ise, nüfusun yüzde seksenini teşkil eden köylülerin iyi hasat dolayısıyla memnun olmaları gereken bir an seçtiği için, seçimin kendi lehine sonuçlanacağından emindi. Mamafih, Seçim Kanununu emin bir zafer sağlıyacak şekilde tâdil etmeyi de ihmal etmedi.

Kanun zaten kendi lehindeydi, çünkü bir vilâyette nisbi bir çoğunluk da kazansa oradaki bütün milletvekilliklerini elde etmesi mümkündür. Menderes, üç muhalefet partisinin bir araya gelip kendisini böyle bir çoğunluktan mahrum etmelerini önlemek için de, 11 Eylül tarihinde yeni bir kanun çıkardı ve adayların kendi partilerinden başka partilerin listelerinde gözükmelerini önlediği gibi, partilerin teşkilâtları bulunan bütün vilâyetlerde tam liste ile seçimlere girmelerini şart koştı

Bunun sonucunda, yeni parlâmentodaki 424 üyelik, yani mevcudun yüzde 69,5 i Menderes'in Demokratlarında kaldı; Cumhuriyet Halk Partililer 178, Millet Partisi dört, Hürriyet Partisi de dört milletvekili elde edebildi. Mamafih, aslında, Demokrat Parti memleketteki oyların ancak yüzde kırk sekizini alabilmiştir. Türkiye'de bugün muhalefet çoğunluktadır.

Bilenlerin anlattıklarına göre, bu çoğunluk, yüzde rakamlarında gözüktüğünden çok daha büyük de olabilir. (.....)

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946 seçimlerinde tamamıyla dürüst hareket etmediği bir gerçektir ve Türkleri en çok kötümserliğe düşüren de siyasi hayatlarının bu cephesidir. Gerçekten, yarım yüzyıldır Türkiye'de gerçek demokrasinin kurulması için mücadele eden cesur vatanseverler eksik olmamıştır; fakat, bunlar, zafere ulaştıkları zaman, destekledikleri partinin, uğrunda mücadele ettikleri şeylere sırt çevirdiğini de görmüşlerdir. Birçok kimse de, yeni muarızlara karşı eski muarızlarını tutmak zorunda kalmışlardır. Son seçimlerde Halkçılara oy veren eski bir Demokrat şöyle diyordu: "İnsan, bir diktatör ile eski bir diktatör arasında tercih yapmak zorunda kalırsa, eskisine oy vermekten başka elinden ne gelir ki?"

Halk Partisi'nin geçmişteki sicili ne olursa olsun, bu partinin, Türkiye'de bugün geniş bir halk kütlesini temsil ettiği ve bu kütle adına enerjik bir şekilde söz söylemek niyetinde olduğu muhakkaktır; eğer bundan memleket içinde huzursuzluk doğacaksa, kabahat, partiye değil, bu huzursuzluk unsurlarının ortaya çıkmasına fırsat verenlere ait olacaktır. Kasım Gülek şöyle diyor: "Başbakan olmak için mânevî, riyazi veya siyasi hiçbir hakka dayanmadığım Menderes'e unutturmayacağız Tabii, kendisinin hukuken de o mevkie lâ yık olmadığını söyleyecek değiliz, zira bunu yaptığımız takdirde, kanunen suçlu durumuna düşeriz."

Artık dört yıl daha iktidarda kalacağından az çok emin bulunduğuna göre, Menderes'in enflasyonu durdurmak için nihayet kesin tedbirlere başvurmak yolunu tutması mümkündür. Pamuğun ihracını, ahımını, satımını ve devrini tanzim etmek, yiyecek maddelerinin fiyatlarına narh koymak gibi son zamanlarda giriştiği hareketler, muhalefetin tenkidlerine Başbakanın da kulak vermeğe başladığını gösteriyor. Yatırımların kısılmasına ve borçlanmaların durdurulmasına razı olduğu takdirde, Amerikan Dış İşleri Bakanlığının, üç yıldır istenip de reddedilen 300 milyon dolarlık istikraza yanaşması da mümkündür. Aynı zamanda tatbik edilebilecek bu gibi tedbirler buhranın kontrol altına alınmasına imkân verebilir.

Fakat, Menderes, büyük yatırımların sonucu alınmaya kadar memleketin bir buhranla karşılaşmayacağına hâlâ ısrar etmektedir. Dayandığı fikir, gerçekleştirilmesi tamamen imkânsız bir fikir değil; yeter ki memleket şimdiki duruma tahammül edebilsin. Türkiye'nin sınılaşması için hükümetçe girişilen tasarıların birgün meyvalarını vermeğe başlamaları pekâlâ mümkündür; ayrıca bugünlerde üzerinde duru-

lan yeni bir tasarının da memleketin refahına çok şeyler katması beklenebilir.

Süveyş buhranından beri, İran ve Irak, Suriye'den geçmeden Türkiye'de nihayet bulacak muazzam petrol boruları döşemek projesi üzerinde düşünülmektedir. Petrol borularının Türklere doğrudan doğruya kazandırabileceği para belki pek fazla olmayabilir, fakat borularla birlikte tasfiyhanelerin, kimya sanayiinin kurulacağını, gemicilikten ve dış ticaretten gelen gelirlerin artacağını unutmamak gerekir. Şimdiden, İranlılar için İskenderun'da

bir serbest liman kurmak, bu limanla Bağdat arasındaki demiryolu ve karayolu bağlantısını islah etmek hususunda projeler hazırlanmaktadır. Hepsi bir arada düşünüldüğü takdirde, böyle bir tasarının Türklere için bir tanrı nimeti sayılması gerektiği kendiliğinden anlaşılır.

Mamafih, petrol borularının inşasına başlansa bile, bunların bitmesi için yıllarca beklemek gerekecektir. Halbuki, bu arada, zamanın Türklere lehine işlemediğini ve Rusların kendilerine pek iştahlı bir gözle bakmakta olduklarını unutmamak lâzım.

Kültür Ve Sanat

Batı Sahnesinde Türkler

Opera

Metin AND

Yüzyıllar boyunca Batı sahnelerinde Türk konulu yığınla opera, tiyatro oyunu, bale oynanmış, milyonlarca seyirci de Türkiye'yi, Türkleri bu sahnelerde kendilerine sunulduğu biçimde görmüşler. Tuhaf-tır, Türk tarihçesi, müzik bilgini, yazarı nedense bu zengin alana ile sürmemiş, bunları inceleyip, yüzyıllar boyunca "Türk" şu veya bu kılıktaki gösterilmiştir, bunun nedenini merak etmemiş, çekinik kalmıştır. Bilimsel araştırmaların bizde yeteri kadar gelişmemiş olması bir yana, bu çekin-genliğin baş sebebi daha çok bizi gülünç durumlara sokan, bize yanlış açılardan bakan bu eserleri hoş karşılayamayacak ko-yu milliyetçilik güdüsü ile yapılacak tep-kiden korku, bir çeşit aşağılık duygusudur.

Ashında, bu korku iki sebepten yersizdir. Önce bu eserlerin hepsini Türkleri küçük düşüren eserler olarak görmek, konu-yu yeteri kadar tanımamak olur. Zira pek çok eser tersine Türkleri birçok yönlerden övmekte, hatta bizim kendi kendimizde gö-remediğimiz birçok insanca değer ve er-demleri belirtmektedir. Sonra da bu eser-leri ortaya çıkarmakla eğer küçük düşe-cek olan varsa bu, Türkleri kötülemek, Türkler üzerine ön yargılarını körükle-mek uğruna, coğrafya, tarih, ennoğrafya verilerini bilgisizce altüst eden, çığneyen Batılı eser yazarları ve bunları destekle-yen çevrelerdir, biz değiliz.

Tarihçilerimiz, özellikle müzik, edebi-yat, tiyatro tarihi ile uğraşanlarımıza so-run, size bu konuda verecekleri örnekler operada, diyelim Mozart'ın "Saraydan Kız Kaçırma" sı, tiyatro alanında bir Racine'in «Bayazıt», veya Molière'in "Kibarlık Budalası" ile sınırlanmıştır. Denebilir ki Ba-tıda da bu konu öyle enine boyuna incelen-

memiştir. Bir yıl önce, Batı sahne dansın-da ve özellikle balede Türk konularını inceleyen bir kitap yazmağa başlayacağım sıralarda Avrupa ve Amerikalı bir iki ta-nınmış dans ve bale tarihçesine başvur-muştum. Bu kimseler ele aldığım konunun bir makale çerçevesini aşamayacağını ke-sinlikle söylemişler, bildikleri Türk konulu beş on eserin adını sayarak, bu kadarla bir kitap yazılamayacağını belirtmişlerdi. Oysa çalışmalarım konuyu epey ilerlere götür-dü, bugün büyük hacimde değilse bile, top-layabildiğim malzeme, beni bu işten cay-durmaya uğraşan yetkilileri haksız çıkaracak genişliktedir; hattâ bu bile birçok ba-kımlardan eksiktir.

Aynı durum opera ve tiyatro için haydi haydi doğrudur, zira bu alanlar ba-leye göre daha yaygın ve sayıca kabarıktır. Her ne kadar Batı'da bütün çağları, mem-leketleri, sahne türlerini içine alan çalış-malar yapılmamışsa da tek tük eserler yok değildir. Bunların en önemlileri, biri basılıp yayınlanmış, öteki yayına çıkarıl-mamış, iki doktora tezidir. Basılı olan bi-rincisi, C. B. Rouillard'ın «The Turk in French History, Thought, and Literature» adlı doktora tezidir. Kitap içinde 1520 ile 1660 yılları arasında Türk konulu Fransız tiyatro oyunlarına ve balelere geniş yer verilmiştir. İkinci doktora tezi ise daktilo ile yazılı olarak Harvard Üniver-sitesinin kütüphanesinde bulunmaktadır. Bu W. G. Rice'in "Turk, Moor and Persian in English Literature" adlı incelemesidir. Bu da aşağı yukarı birinci doktora tezi-nin kapsadığı yılları, yani 1550 - 1660 yıl-larındaki İngiliz tiyatro eserlerine geniş yer vermektedir. Aynı yazarın aynı kitap-lıkta tiyatroyu içine almayan, ve İngiliz Edebiyatında yalnızca Türkleri inceleyen

«The Raging Turk» adlı bir incelemesi daha vardır. Bu kitapları Harvard'da bu-lduğum sıralarda okurken, incelemenin sonunda Profesör Vahit Turan ve Doçent Berna Moran'ın isteği ile mikrofilme alın-mış olduğunu belirten bir kayıt gözümle ilişmiş, ve üniversitemiz ilişkinlerinin bu her iki değerli eseri bu yoldan elde etme-lerine pek sevinmiştim.

Gine birisi İngiliz öteki, Fransız ede-biyatı bakımından, içinde Türk konuları ile yazılmış tiyatro eserlerine geniş yer ver-miş iki kitap daha vardır. İngiliz edebiyatı bakımından ele alan Samuel C. Chew'un «The Crescent and the Rose. Islam and England during the Renaissance» adlı ki-tabıdır. Fransız edebiyatı bakımından ele alan ise Pierre Martino'nun "L' Orient dans la littérature Française au XVII et au XVIII siècle" adlı kitabıdır.

Konuyu daha çok ülke ve çağ bakı-mından sınırlı incelemekle beraber genel olarak ele alan bu eserler yanında, konu-ları tek tek eser veya yazarlar bakımın-dan inceleyen çalışmalar da yok değildir. Bir iki örnek vereyim. Arnold Behman'ın «Das Schicksal Mustapha's des Sohnes Solyman's in Geschichte und Literatur» adlı incelemesi Şehzade Mustafa üzerine yazılmış trajediler için iyi bir kaynaktır. Molière'in "Le Bourgeois Gentilhomme"-undaki Türk balesi üzerine çeşitli ince-lemeler yapılmıştır. P. Martino'nun "La Cé-rémonie turque du Bourgeois Gentilhomme" u veya Albert Vandal'ın "Molière et le eérémonial turc" ü gibi. 1956 da yayınlan-an bir inceleme de Shakespeare'de Türk konusunu ele alan J. W. Draper'in "Shakes-peare and the Turk" üdür. Opera bakımın-dan da Charles Matz'ın "Mozart's Turkish Delights" adlı yazısı vardır.

Bu örnekleri daha fazla uzatmadan, şu kadarcık söyleyeyim, yapılan çalışmalar çok eksik, konu ise çok geniştir. Bu yazı serisinde Türk konularına yer vermiş sı-ayla, belli başlı opera, tiyatro, bale eserleri nin bir listesini vermeye çalışacağım. Uma-rım bu çok eksik listedeki eserler bile, ken-dimizi yabancıların gözüyle veya başka bir deyişle, kendimizi yabancı gibi incelemek için merakı ve hevesi olanları isteklendir-sin. Böylece bir kenara atılmış ve incelen-mesini kendi kendimize yasak ettiğimiz bu ilginç konuları aydınlatmakta ön ayak ol-sunlar.

★

Operalara Türk konularının girmesin-de daha çok üç belli başlı etken bulabiliriz: 1) Eserleri Doğu giyimleri, töreleri ile renklendirmek, zenginleştirmek amacı -es-tetik etken. 2) Türklerin tarih içinde de-ğişik çağlarda önem derecesine göre tarihi-siyasi etken. 3) Genelleştirilemeyen sebeplere göre geçici olarak Türklerin bu eserlere sokulması.

Bunlar arasında operalarda, hele ikinci etkenin, yani tarih - siyasi etkenin yeri büyüktür. Zaten aşağıdaki örneklerde de bu açıkça görülmektedir. Ve en büyük etki de Viyana kuşatması olmuştur. En es-ki olduğunu sandığımız opera da bu kuşat-ma konusu üzerine yazılmıştır. 1686 da Hamburg'ta oynanmış olan bu operanın adı "Kara Mustafa", bestecisi, J. W.

Franck, metin L. von Bostel'indir. Bir prolog ve üç perdedir. Eser bir iki gecelik ara ile oynanmış iki bölümden meydana gelmiştir. Birinci bölümün adı "Mutlu Koca Vezir Kara Mustafa.." ikinci bölümün adı ise "Mutsuz Koca Vezir Kara Mustafa".. dir.

Eskilik bakımından bir başka opera da 1692 de Venedik'te oynayan C. F. Pollaroli'nin "Sultan İbrahim" idir. Sözlerini Adriano Marselli yazmıştır. Gine bu yıllara rastlayan bir başka opera "2 inci Mehmet" tir. Müziği Reinhard Keiser'indir. 1696 da Hamburg'ta oynanmış bu opera üç perdedir, metni Hinch'indir. 2 inci Mehmet konusunda daha ilerdeki tarihlerde başka operalar da vardır. 1817 de Milâno'da oynayan Winter'in iki perdelik «Maometta II» adlı operası. Metni F. Ramani'nindir. Rossini de 2 inci Mehmet üzerine opera bestelemiştir hem iki defa. Birincisi 1820 de Napoli'de oynayan C. della Valle'nin metni üzerine iki perdelik "Maometto II" daha sonra 1826 da eski müziğine yeni eklerle L. A. Saumet ve G. L. L. Balochi'nin librettosu üzerine yazdığı üç perdelik "Le Siège de Corinthe" adlı operası.

Eskilik sırası ile Türk konulu bir opera daha doğrusu «opéra - ballet» ye güzel bir örnek olan Campra'nın "L'Europe Galante" idir. 1697 de Paris'te oynanmış bu eser bir fikir çevresinde toplanmış dört bağımsız parçadan meydana gelmiştir. Dördüncü bölüm Türkiye üzerinedir. Bu eser için, baleye ayıracağım yazıda daha çok bilgi vereceğim.

Kanuni Sultan Süleyman da pek çok operaya konu olmuştur. Yalnızca G. Migliavacca'nın librettosu üzerine pek çok besteci opera yazmıştır. Fischietti'nin Venedik'te (1775), Hasse'nin Dresden'de (1753) M. A. Valentini'nin Torino'da (1756) oynanan operaları bu metin üzerindedir. Başka metinler de vardır. Örneğin Pérez'in 1757 de Lizbon'da oynayan Kanuni Sultan Süleyman'ı başka metin üzerinedir. Kanuni Sultan Süleyman üzerine en tanınmış libretto C. S. Favart'inkidir. Gilbert'in bestelediği ve 1772 de Paris'te oynayan "Soliman Second "veya" Les Trois Sultanes"nin başka dillerde, başkaca bestecilerce hazırlanmış olanları vardır. 1789 da Stocholm'da oynayan Kraus'un 3 perdelik "Soliman II" veya "De tre Sultaninnorma" sı veya 1799 da Viyana'da oynayan Süssmayr'ın iki perdelik "Soliman der Zweite" veya "Die Drei Suitanninnen" adlı operaları gibi.

Mozart'ın çok tanınmış "Saraydan Kız Kaçırma" adlı operasının dayandığı C. P. Breizner'in librettosu da başka bestecilerce kullanılmıştır. Birçoklarına göre bu libretto G. Martinelli'nindir. İlk defa 1768 de Dresden'de oynanan "La Schiave liberata" sından alınmıştır. André'nin 1781 de Berlin'de oynamış «Belmont und Constanze» veya "Die Entführung aus dem Sérail"ı ye Mozart'inkinden iki yıl sonra Stuttgart'a oynanan Dieter'in aynı adlı üç perdelik operası da aynı metne dayanmaktadır. Mozart'ın operası ise daha sonra Londra'da J. B. Cramer'in eklemeleriyle "The Seraglio" adlı altında oynanmıştır.

Bayazıt da operalara konu olmuştur.

1841 de Londra'da "Bajazet" adlı bir opera oynamıştır. Yazarı belli değildir. Bunun gibi 1869 da Paris'te oynayan "Les Turcs" adlı «opéra - bouffe», Racine'in aynı adlı oyunu üzerine bir "parodie" dir.

Konusu İzmir'de geçen operalar da vardır. Chamfort'un "İzmirli Tacir" adlı güldürüsü üzerine Holly'nin 1773 de Berlin'de oynanmış olan bir perdelik "Der Kaufmann von Smyrna" adlı operası. Bu opera başka adlar ve çevirilerle de oynanmış, ayrıca başka bestecilerin de aynı konuda operaları vardır. İzmir'de geçen bir başka opera Rampini'nin 1798 de Trieste'de oynanan "L'impresario di Smirne" sidir.

"Türk" başlıklı pek çok opera bestelenmiştir. İşte bunlardan bazıları: Süssmayr'ın 1794 de Prague'da oynanan "Le Turc à Naples'i; François Leo'nun 1754 de Napoli'de oynana "Il Turco Finto" su; Seydelmann'ın 1788 de Dresden'de oynayan «Il Turco in Italia» sı; aynı ad ile Rossini de bir opera yazmış, 1814 de Milâno'da oynanmıştır. Diamanti'nin 1838 de Bologne'da oynanmış "La Turca Fedele"si, Samuel Arnold'un 1789 da Londra'da oynanan «Turk and no Turk»ü, Nicolo Isoard'ın 1813 de Paris'te oynayan "Le Médecin Turc'ü bu seridendir.

Operetler, müzikli oyunları da sayarak bu listeyi bir aç defa uzatmak kabildir. Bitirirken, Raimann'ın 1890 da oynanan "Sinan Paşa" adlı opereti ile Storace'nin 1791 de Londra'da oynamış "Belgrad Kuşatması"nı da anayım.

Övülme Alışkanlığı

A. TURGUT

Şiirimize, kötü eleştirmeciden, kötü ozandan hatta kötü, anlayışsız editörden çoğu zaman daha az zararı dokunmayan bir alışkanlığımız var. Övülme alışkanlığı. Adımızdan, isimizden söz eden herkesin övmesini bekliyoruz bizi. Bir çok başka nedenler yanında, övmenin bir bakıma sorumsuzluğu, dost ve imkân kazandırması eleştirmecilerimizin usunu çeldi, bizi de övgüye alıştırdı. Adımızın geçtiği bir yazıda aradıklarımızı bulursak rahatlıyoruz, inaniyoruz. Bulamazsak, işte, eğer bulamazsak, gerçeğin payını hiç aramadan, gözü kapalı öteye beriye saldırıyoruz. Bu arada başvurduğumuz en güvenilir, hatta en meşru çareler de, bizi yereni, bilgisizlikle, anlaşılmasız olmakla suçlandırmak, söylenenlerin ardında bir takım kötü niyetler, küçük hesaplar arayıp icad etmek, küçümseyici bir deyiş tutturmak oluyor. "Vay efendim, bugünkü çocuklar, bu eleştirmeciler..."

Varlık Dergisinin 15 Şubat 1958 günlü sayısında "Yeni Şiirler 1958" (Forum - Sayı 93) başlıklı yazımdan "Şiir eleştirmesi" adı altında söz açan "Varlık" imzalı bir yazı var. Övülme alışkanlığına güzel bir örnek veren Bay yazar, yazısına "Son zamanlarda şiir yayımlarında bir başıboşluk, bir derbederlik, bir kargaşalık var ya, bu

halin şiir eleştirmelerine geçmesi de önlenemezdi. Nitekim öyle oldu." yargısıyla başlıyorlar. Bu yargının, daha doğrusu, bu buluşun üstünde ayrıca duracağım.

Ben o yazımda şöyle demiştim (1); "Yeni Şiirler 1958 adlı kitaba bakın. Kitaptaki şiirlerin hemen hiç biri, ilkin bir gereğe bağlı değildir. En azından bir "est-hétque" gereğe bile. Bu şiirlerin hemen hiç biri belirli bir kişiliğin hiç bir durumuna, hiç bir iç çekişmesine veya rahatlığına karşılık tutulamaz. Bu şiirlerin hemen hiç birinin yaşadığımız dünyada, bir bakıma karşılıkları yoktur. Salt şiire göre uydurulmuş, belki «idealisé» edilmiş bir dünyayı, gene bu "kurgu"ya uygun, bir düzenle, dille söylerler. Duygular, olaylar, kavramlar öyle seçkin, öyle arınmışlardır sözde. Bu gerekten yoksun olan şiirler, sonunda ister istemez, bir "şiir içi gerekliliğinden" bir "yapı", "kuruluş", "düzen" gerekliliğinden de yoksun kalımlar zorunludur. "Varlık dergisi yazarı, yazımı buraya kadar aldıktan sonra", yazı böylece sürüp gidiyor. Şiirde anlamsızlığı anlarsız ama eleştirmede değil. İkkin "gerek" sözünün hangi kavramı karşıladığını, başka dillerin hangi kelimesine karşılık tutulduğunu bilemiyoruz. İcap mıdır, lüzum mudur, ihtiyaç mıdır? Sonra bir şiirin herhangi bir gereğe bağlı olup olmadığını belirtmenin ölçüsü nedir? Niçin bağlıdır, ya da değildir? Anlatılmamış, anlaşılmıyor. Hele bu gerekten yoksun olan şiirlerin ne idüğü belirsiz "şiir içi gerekliliği" nden de yoksun olacağı hükmü gerçekten parlak. Hani cebir dersinde bazı öğrenciler tahtaya kalkar, bilmedikleri bir problemi, belki tutar diye, akıllarına geldiği gibi çözmeye çalışarak gelişi güzel x ve y leri yanyana dizerler ya, zamane eleştirmelerinin bazıları da bunu andırıyor." diye devam ediyor.

Efendim, bizim de bildiğimiz tıpkı böyledir. Bir yazar anlatmak istediklerini, açıkça, anlaşılır bir biçimde yazmak zorundadır. Yalnız okuyucunun da, hiç değilse asgari bir bilgi seviyesini aşmış olduğunu hesaba katma hakkını tanyınız yazara. Yazarın da okuyucudan en azından bir iyi niyet beklemesini çok görmeyiniz. Sonunda bir dergi sayfası bir "Talimi edebiyat" kitabı demek değildir. Ayrıca bir yazıda, bir şiirde, herkesin anlayabileceği (Bu hiç mümkün değil ya) bir duruluğa, bir açıklığa varmak bir "iyi yazarlık" niteliğidir gerçi ya, yazı yazmak, herşeyden önce, bir mizaç, bir üslup meselesidir. Nasıl ki, Varlık Dergisinin sayın yazarı da, anlaşılacağına göre, pek şakacı, pek nekre mizaçlı bir kişiye benzer. O cebir problemi, x ve y denklemini benzetmesine pek güldük, çok hoşumuza gitti doğrusu.

Bay yazar "gerek" sözünün hangi kavramı karşıladığını, başka dillerin hangi kelimesine karşılık tutulduğunu merak etmiş. Biz o kadar çok başka diller bilmiyoruz, elimizde güvenmek, başvurmak zorunda bulunduğumuz bir Türkçe Sözlük var. Ama fransızcadan bir «necessité» sözü geliyor aklimıza. Türkçe Sözlük, «gerek» sözünün açıklanmasını, taşıdığı anlam yüklerini, karşıladığı kavramları yeteri kadar belirtiyor. Üstelik Bay yazar, "gerek" sözü-

ne, "icap, lüzum, ihtiyacı" karşılıklarını da pek güzel bulmuş. Bir parça iyi niyet bu karşılıklardan icap edeni "gerek" in yerine koymaya yeterdi. Yalnız ihtiyaç hariç elbet. Çünkü Sözlük, ihtiyaç karşılığı olarak "gereksinme" yi göstermiş. Kaldı ki, yazımda, "gerek" sözünün, lüzum, icap, necessity sözlerinin yükünü taşıdığı da, ardından gelen, kısa açıklamalarla, aşağı yukarı kaçınılmaz bir anlam zorunluğu durumunu alıyor. Bir şiirin, bir gerege bağlı olmasındaki ölçüye gelince, bu ölçü her zaman o şiirin kendisindedir. Benim kendi ölçüme göre, bir şiirin yerine, kendi konu ve biçiminde bir başka şiir konulabileceği (Substituer) zaman, o şiir bir gerege bağlı sayılamaz. Bay yazar belki de bu ölçüyü, pek garip ve kişisel bulacaklar, ama, gerek şiirde, gerek eleştirmede, kavramlarda olsun, tanımlamalarda olsun bir ortak "Formüle" varmanın mümkün olamayacağını ilkten hatırlatalım. Bu mesele sonunda bir taraftar toplama, bir inandırma meselesidir.

Gelelim "ne idüğü belirsiz" sözüyle harcanmak istenen "şiir içi gerekliliği" kavramına. Efendim, bu kavram "ne idüğü belirsiz" değildir. Tersine şiirde, en az, "biçim, öz" kavramları kadar ne idüğü belirlidir ve bir şiirin değerlendirilmesinde gene en az onlar kadar payı vardır. Varlık Dergisinin Bay yazarı böyle bir gereklilik duymuyorsa bizim suçumuz nedir? Onun bilmediği, bir şiiri değerlendirmede gereksinmediği bir takım ölçüleri kavramları kullanmıyalım mı? Bu mesele bir seyircisiyle, Picasso ve Çince hikâyesine benziyor. Bununla beraber, kabule yanaşmayacağımı bildiğimiz halde açıklamaya çalışalım. "Şiir içi gerekliliği" örneğin mimarînin, resmin "denge" kavramlarını, tiyatronun "dramatik öğelerini" şiirde düşünmektir.

Şiiri, kuruluşu içinde kendine gerekmiyen sözlerden, mısralardan, yapılan kurtarmayı önemsemektir. Kısacası, konusu, biçimi, anlamı ve öbür bütün öğeleriyle her şiirin, en vazgeçilmez bir oluştta bir kez yazılması gerektiğini anlamaktır belki. Ne idüğü belirsiz değildir, çünkü bu kavram, şimdiye değin "bütün - bütünlük" kavramı içinde düşünülmekteydi. Şiir içi gerekliliği kavramı, bu **Bütün** kavramına, daha geniş daha aydınlık bir anlam, daha bir sorumluluk getirmektedir. Evet, tıpkı x ve y lerin akla geldiği gibi, belki tutar diye yan yana konulmasına benziyor. Ama ya tutarsa değil mi? Ne var ki, Varlık Dergisi, savunduğu şiirlerin sağlamlığına, mazbutluğuna, dört başı mamurluğuna güvenle sırtını verip "şiir yayınlarında son zamanlarda bir başıboşluk, bir derbederlik var ya" işte onu gözlemekten şiirde bir takım değerlerin, kalıpların eskikip, değiştiğini pek farketmemiş. Bütün bunların dışında, bay yazar, bize, şiirde ne idüğü belli bir tek kavram gösterse de, "şiir içi gerekliliğinin" ne idüğünün belirsizliğine biz de inansak. Bildiklerine, bildiklerinin eskimez ve şaşmaz olduğuna bunca güven az görülür.

Ozanlarımızın bile, sebebi ne olursa olsun, şiirlerine yöneltilen yergilere, hemen hemen karşılık vermedikleri şu günlerde

"Varlık" dergisinin gösterdiği, nerdeyse, iç güdüsel instinctive diyebileceğim tepki pek ilginç doğrusu. Kişi ister istemez bunun altında "herçibadabad" bir korunma seziliyor. Yalnız şu kadar söyliyelim ki, yayınlarından biri için, gerektiği ve yettiği kadar edep, saygı çerçevesinde yapılan eleştirmeye, böyle aşağı yukarı gözü kapalı, amiyane dedikleri deyimlerle saldırmakla, değersiz başka yayınlarını kurtarmayacağını bilmelidir Varlık. Bunun tek çaresi, gözünü açıp daha değerli kitaplar yayınlamak yahut, haddini bilmektir.

"Şiir yayınlarındaki kargaşalık, başıboşluk, derbederlik" diyor Varlık. Kendisi de "parlak hükümler" vermekte en az benim kadar tecrübeli, usta. Biz de kendisinden, kendi taktiği ile, bu yargıya varmasını gerektiren ölçüleri sorabiliriz. Ama başka bir şey soracağız. Acaba "şiir yayınlarındaki bu kargaşalık var ya", bu kargaşalık, Varlık Dergisine ve şiir yayınlarına biraz olsun bulaşmadı mı? Hangi bağışlık Varlık Dergisinin şiirlerini bu salgından koruyor? Yıllarca önce bulunmuş, en iyi örnekleri verilmiş ve artık eskimeye yüz tutmuş şiir değerlerine körü körüne bağışlık mı? Eğer Varlık'ın bu kargaşalıktan "masun" saydığı şiirler, "Yeni Şiirler 1958" deki şiirlerle, Dergideki öbür şiirlerse, biz canı gönülden o kargaşalıktan yanayız. Bir arada mutlu olsunlar, Şiir yayınlarındaki hiç bir kargaşalık, hiç bir kötü eleştirmeci, şiirimize, 8000 basan ve satan ve bir o kadar kitap yayan, ve en az 5 yıldır tutturduğu vurdumduymaz gidişle, okuyucuyu uyarmaya, seviyesinin yükselmesine zerre kadar önem vermeyen Varlık Dergisi kadar zarar verememiştir. Çünkü o kargaşalık, sonunda, birkaç güçsüz ozanla, bir kaç kötü eleştirmecinin başını yer. Bir güçlü ozan gelir, şiiri çekip çevirir kurtarır, ama Dergi hâlâ vurdumduymazlığını sürdürürse, en az okuyucuların hakkını yemiş olur.

Yazının sonunda, "Bu türedi eleştirmeciler gibi daha sahibi olmadıklarından okurlarımız yıllık şiir kitaplarımıza her gün daha çok ilgi gösteriyorlar. Yeni Şiirler 1958 kitabımız çıkışından 25 gün sonra tamamıyla tükenmiş bulunuyordu." deniyor. Öyle anlıyoruz ki, türedi eleştirmeci sayılmamanın tek şartı yalnız Varlık'ta yazmak değilse, türediliği eskitecek kadar uzun bir zaman yazmaktır. Bekleyin efendim, acele etmeyin, belki on yıl sonra, inşaallah olmaz ya, bir daha karşılıklı yazışmak fırsatını buluruz. Hem şimdi ben de kalkar "Varlık Dergisinde türedi bir yazar çıkmış da eleştirmecileri eleştireyim derken ipe sapa gelmez şeyler söylüyor" dersem ayıp olmaz mı? Varlık Dergisi, kendisine gelen her yazının sahibinden, her ozandan, referans mı arıyor, menşe şahadetnamesi mi istiyor yoksa? Derginin aynı sayısında, iki ünlü ozanımızın son kitapları üstüne birer kısa eleştirme yazısı var. Acaba Varlık, böyle eleştirme yazılarını mı tercih ediyor? Böylesi tatlı su eleştirmesini, böylesi kolayına, ucuzuna tanıtmaları, 30-40 yıl önce kendi antolojisinde İsmail Habip Bey bile yapmıyordu. Onun yorumlamaları, açıklamaları bir "edebiyat" değeri taşıyordu hiç değilse. Üs-

teik eleştirmecilik iddiası da taşıymıyordu bî antolojisinde. Böyle (2) övgüler, akli başında bir ozanı çoğu zaman üzer, utandırır bile.

"Deha sahibi olmayan okuyuculara" gelince, Varlık çok ucuz bir taktikle okuyucu koltukluyor. Hem ne biliyor okuyucuları arasında deha sahibi biri olmadığını. En az 8000 kişilik bir topluluğu toptan mahkûm etmeye ne hakkı var, değil mi? Bir şiir kitabının 25 gün içinde satılıp tükenmesi neyi ispatlar anlamadık. Alaturka şarkı, türkü destanları bu kadar da dayanmıyor. Sabah piyasaya çıktı mı akşama tamam. Eğer çok ve çabuk satmak bir değerlilik ölçüsü ise, kendi yayınlarından örnek verelim, Katherine Mansfield neye duruyor bu kadar yıldır, Unamuno, neye duruyor. Neden Faulkner baskılarına yanaşılmıyor. Varlık'ı yıllardır yerinde saydıran da olsa işte bu "deha sahibi olmayan" okuyucuların anlayışına, beğenisine duyduğu güvendir, minnettir belki.

Şaşıyorum, madem 25 günde bitti kitap, ikinci baskısını yapma için ne bekliyor Varlık. Yapsa da biz de bir tane edinssek, şimdiye değin edinmeyenlerle birlikte...

(1) Ben oldum olası böyle tartışmaları sevmem. Bu "ben demişim ki, o diyor ki, halbuki" li yazılar beni çok sıkır. Sonunda bir çıkmaza gelip dayanmak her zaman olağandır. Gitgide bütün gayesi karşısındakini mat edebilmek halini alır. Kişiye istemediği halde, lüzumsuz açıklamalar yaptırır. Karşısındakinin uymak zorunu ile, kırıcı sözler söylemeye mecbur kalırsınız. Daha önemlisi, herkesin bir meseleye bakışı başkadır. Kişi bir başkasının söylediklerinde hemen her zaman kendine aykırı birşeyler bulabilir. Her kişinin bir başkasına göstermek zorluluğunda olduğu saygının en asgarisini bile taşımış olsaydı, bir laübalilik ve sorumsuzluk edası taşımasaydı bu yazıya da cevap vermiyecektim. Bundan sonra da mecbur kalmamayı dilerim.

(2) Kimsenin eleştirme anlayışına karışmak, bu anlayışı küçümsemek niyetinde değilim. Bu örneği almak zorunda kaldığım için de ayrıca üzgünüm.

YAZAR - OKURUN DEFTERİ:

Sözden, Dilden

Bilge KARASU

BENER'İN, Seçilmiş Hikâyeler Dergisinin Haziran 1957 tarihli 65 nci sayısında yayımlanan bir konuşmasında, verdiği cevaplardan birinde kısa tümceli, çokça soluk kestiği ileri sürülen bir özantlatıyı yeğ tutuşuyla bir ayıklama düşüncesini birbirine bağlaması, bir yazarın böyle bir konuda yapabileceği en geniş açıklamalardan biridir sanırım.

Bener'in yeni sözler yaratması, yeni bir anlatış araması, cümlelerini kısaltıp tek bir kelimeye indirmesi üzerinde çok duruldu. Bir yazarın yeni sözler yaratmasına,

kendi dilini meydana getirmeğe çalışmasına kimsenin bir diyeceği olamaz. Bir yeni - sözlükte olmayan - söz yaratmak, okurun işini güçleştiriyorsa, yazar bunu anlaşılmasında için yapmıştır, biz de anlamağa çalışmayız, olur biter diye mi düşünmeli? Sanmam. Yazarın, anlaşılmasında isteyebileceğini de düşünelim bir yol. Ama öyle inanyorum ki, yazarların pek çoğu anlatmak istediklerini anlatmağa çalışırlar; en iyi yolda anlatmak için de birtakım sözleri yetersiz görürlerse, bu anlatıya varabilmek için birtakım yeni sözler yaratmağa kalkışabilirler. Bu yeni söz, bilinen bir kökten yaratılmışsa (ki Bener öyle yapıyor) okur bunu anlamağa çalışabilir - isterse, tabii; yok, bu yaratılan, bilinen hiç bir temeli olmayan bir sözse, o zaman yazar onu başka bir yoldan açıklamış olabilir. Bir de şu var: Bener, yeni sözler yaratması yanında, az kullanılan, az bilinen ama Sözlükte yeri olan bir çok sözü de kullanıyor; bana öyle geliyor ki okurların birçoğu ya bu sözleri de Bener'in yarattığını sanıyor, ya da "Anadilimde yazılmış bir kitap da sözlükle okunur muymuş?" diyorlar. Bu soruya benim vereceğim karşılık şu: **Okunur**. Bir yazarı 800 - 1000 kelimelik bir gündelik dil çerçevesi içine tıkamağa kimseciklerin hakkı yoktur. **Okunmuş** bir Amerikalı Faulkner'i, Melville'i, okunmuş bir Fransız da Proust'u, Gracq'i, Saint - John Perse'i okurken sözlüğe bakmağa üşenir mi acaba?

Ayıklama düşüncesine gelince önce şunu söylemeli: Dilde ayıklama düşüncesi ile anlatılarda ayıklama düşüncesi birbirinden ayrılacak şeyler değil. Bener, bu ayıklama düşüncesinde belki bir iki yerde aşırı davranarak gerek dilini, gerekse anlatımını okuru için güçleştiriyor diyelim. Anlamak, zahmete katlanmak niyetinde olan okurun bu güçlüğü çözemeyeceğini sanmıyorum. Çözülme güçlüğün uğraşılıp çalışıldıktan sonra hâlâ çözülemiyorsa, o zaman suç yazarın sırtına yükletilir. Her yazarın aynı kolaylıkla okunmayacağını, tek erdemini kolay okunmak olamayacağını, er geç, anlamak gerekir. Bir yazar, okuması, anlaşılması güç şeyler yazdığı için değil, kötü şeyler yazdığı için - bu kötü şeyler ister kolay okunsun ister güç - yerilebilir. (Güç okunan kötü yazarla kolay okunan kötü yazar arasında, ben, ayrım gözetemiyorum).

Ama suçu Bener'e yükletilecek bir "güç anlaşılma" yok mu? Kitabına girmemiş olan "Benim ölümüm" ile "Kuş" adlı hikâyelerinde insan şöyle bir şey seziyor:

Bener, birtakım şeyleri, yeter ölçüde açıkladığını sanarak değil, daha çok söylemeğe yanaşmadığı, yahut ayıklamayı, budamayı biraz ileri götürdüğü için, belirli bir şey anlattığı halde, pek güç kurulabilecek birtakım bağlar yüzünden, bir bilmece haline sokuyor. Ancak kitabındaki hikâyeler için bunu söyleyemeyeceğim. Kitabında, dilden gelen bir başka güçlük çekti dikkatimi. Örneğin "Kan" hikâyesinde kişilerin ayrımı, Türkçede eril - dişil 3. kişi zamirlerinin olmayışı, zamir kullanmak zorunluluğu bulunmayışı, Bener'in her kezinde cümleye "kadın, erkek" sözlerini katmak istemeyişi yüzünden bir hayli güçlükle, ancak davranış olanaklarıyla yapılabiliyor. Öte yanda, cümlelerin-devrik olsun

düz olsun - kısıldığı yahut ayıklandığı zaman birtakım bütünleyici öğelerinin ortadan kalkması ile gözle okunur, gözle kavranır cümle olmaktan çıkması beni düşündürüyor. Bu gözle okunmuş güçlüğüne en iyi örnekler olarak "Kan"ın, "Barda"nın "Kovuk" un birçok cümlesi verilebilir. Bener'in birçok hikâyesini bir deneme olsun diye, 4-5 kez okuduktan, metnin vurgularını kavradıktan sonra yüksek sesle bir başkasına okuyun. O zaman, karşınızdaki, sizin karşılaşmış olduğunuz güçlüklerin pek çoğunu farketmeyecektir. Ben denedim. Tabii bu, kişiyi başka bir düşünceye de götürüyor: Bu elektronik çağında dinleme de görme ölçüsünde - yeniiden - önem kazanırken bir hikâyeci de, okuma yazınından dinleme yazınına kayabilir. Evet, akla tiyatro da geliyor ama o ayrı bir şey, Tiyatro metni bir başka davranışı gerektirecektir. Bener'in hikâyeleri tiyatroya yakın bir yazarın hikâyeleri olabilir. Ancak şimdilik tiyatro sözü üzerinde daha çok durmadan bu hikâyelerin gözle değil de kulakla daha kolay kavranabileceklerini düşünüyorum.

SAİT FAİK'İN eski hikâyelerinde, anlatılmak isteneenin, anlatılardan önde koştuğu sık sık dikkatimi çeker. Coşkun bir duyguya kapılıp sürüklenen dilin sık sık soluğu kesilir, yetişemediği olur, cümlenin gücünü eksiksiz bir anlatıdan çok imgenin sezdirici güzelliğinden, çarpıcılığında doğar. "Mahalle Kahvesi" hikâyesi ile son hikâyelerinden örneğin "Öyle bir Hikâye"nin karşılaştırılması aradaki farkı açıkça gösterecektir. Son yıllarında Sait Faik'in dili birdenbire, soluğu kesilmeden, sürüklenmeden, imgelemenin bütün dolambaçlarını, bütün inceliklerini, duygularının bütün yeğiniğini anlatacak hale gelir, gerçekten parlak bir yolda gelişir. Bener, öylesine bir acemilik çekmemişe benziyor. Uşçu davranışının onun için duygu anlatımını kolaylaştırmış olduğu da düşünülebilir ama pek de öyle değil, birçok duyguyu, birçok düşünceyi kolaylaştırmadan anlatmasını başarabilmiştir. İkinci kitabında birinci kitabına göre anlatım bakımından büyük bir gelişme görülemez. Ancak görgünün verdiği ustalık dikkati çeker. Ama bu sözlerimle Bener'in artık anlatım ölçüsünü bulmuş olduğunu mu söylemek istedim? Hayır. Onun gibi araştırmacı olan bir yazar, ölçüsünü, daha uzun bir zaman bulamaz. Ayıklamanın, budamanın nerefelerde kendisine zararlı olduğunu bulacak, cümlesini daha da geliştirmeye çalışacak, okunmak için mi yoksa dinlenmek için mi yazdığına karar verecek herhalde. Öyle sanıyorum, umuyorum.

KÜLTÜR DÜNYASI

Lerzan Bengisu

Milâr Galerisinde açılan "Lerzan Bengisu Dekoratif Ağaç İşleri Sergisi", Galeride açılan ilk sergi olması bakımından da ayrıca ilgi çekiyordu. Bayan Bengisu'nun çeşitli tekniklerle meydana getirdiği bu tahta işlerinde, tahtanın olanaklarını kullanmasını bilen bir sanatçının eli kendini duyuruyor. Güzel örnekler yanında, bu örneklerle hiç de yakışmayacak bir iki parça var ama onları görmeyiveriyoruz. Tah-

tayı kumaş dokusu yumuşaklığına indiren bir iki parça üzerinde de tartışılabilir ama çamçaklar, "kabaklar", "hokkalar" gerçekten güzel işler. Bunlar için Bayan Bengisu'yu kutlularız.

Oratoryo mu ?

Bu 1957 - 58 müzik mevsiminde Yunus Emre Oratoryosu'nun üstüste çalışmış dolayısıyla gerek Ulus Gazetesinin müzik tenkidcisi, gerek Akis Dergisinin tenkidcisi, Yunus Oratoryosu'nun, oratoryo tarifine giremeyeceğini ileri sürdüler. Çağdaş müzikte biçimler türlü kalıplara girerken bizim hâlâ böyle akademik tariflerin sınırlı çerçeveleri içinde bir eserin değerini bu yoldan küçültmemiz ne derece yerinde bir hareket olur?

Yunus Emre Oratoryosu, Türkiye dışında nasıl karşılanmıştır, bir de buna bakalım. Eserin Paris'te çalışmasında tenkidciler eserin oratoryoluğunda en ufak şüphe göstermiyorlar. Nitekim More Poncherle "Les Nouvelles Litteraire"de (10 Nisan 1947) Yunus Emre'de sonu imanın zaferi ile biten mânevi bir dramın unsurlarını buluyor, onu bu bakımdan oratoryo sayıyor. Marcel Beaufils "Une Semaine dans le monde" da (12 Nisan 1947), ve Edmund J. Pendleton "New York Herald Tribune" da (15 Nisan 1947); M.T. imzasiyle "Le Guide du Concert" (18 Nisan 1947) Yunus Emre'nin dram ve oratoryo özelliği üzerinde duruyor. E. Borrel "La Revue Musicale de France"da (Mayıs 1947) Yunus Emre'nin bir iç dram olduğunu belirtiyor. Maurice Imbert "Images Musicales"da (18 Nisan 1947) Yunus Emre'nin Haendel'in oratoryoları ile bağlantısını gösteriyor. Gene Fransız Radyosunda 3 Nisan 1947 de yapılan bir yayında, ve daha başka yazılarda Yunus Emre'nin oratoryo olduğu belirtilmiştir.

Yalnız tenkid yazılarında değil fakat Félix Raugel'in "Oratorio" adlı kitabında Yunus Emre oratoryo olarak sayılıyor ve Doğu ile Batı uygarlıkları arasında uzlaşma olduğu belirtiliyor. Gene aynı yazarın «Le Chant Choral» adlı kitabında da oratoryolara örnek verilirken Yunus Emre de sayılıyor.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN

Sekreter:

Abdullah F. UZUN

İdarehane: Büyük Han, No. 55

Yenişehir - Ankara

Tel: 26754

Haberleşme Adresi:

Posta Kutusu 131 - Ankara

Dizildiği ve Basıldığı Yer:

Ayyıldız Matbaası — Denizciler Caddesi, Saka Han, Alt Kat

Tel: 17507 — Ankara